

KUNGL. BIBLIOTEKET

Stiftsbiblioteken i Sverige

Rapport från en kartläggning av fem aktiva
stiftsbibliotek med kommunal huvudman

Projektledare Christine Wallén, Kungl. biblioteket

2012-11-30

Stiftsbiblioteken i Sverige**Rapport från en kartläggning av fem aktiva stiftsbibliotek med kommunal huvudman**

Dnr

237-KB 886-2012

Christine Wallén

Projektledare

Nationell samverkan

Kungl. biblioteket

Med bidrag av:

Helena Aspernäs Västerås stiftsbibliotek

Helena Backman Stifts- och landsbiblioteket i Skara

Håkan Bergcrantz Kalmar stifts- och gymnasiebibliotek

Lillo-Ann Ericsson stiftsbiblioteket i Växjö

Mathias von Wachenfeldt stiftsbiblioteket i Linköping

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet. Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: Kungliga biblioteket, Stiftsbiblioteken i Sverige-Rapport från en kartläggning av fem aktiva stiftsbibliotek med kommunal huvudman

Ansvarig utgivare: Kungliga biblioteket

© Kungliga biblioteket 2012

Kungliga biblioteket, Box 5039, 102 41 Stockholm, webb: <http://www.kb.se/>

Förord

”Digitalisering är hett men katalogisering är knappt ljummet”, sa en av de intervjuade i ett samtal under kartläggningens gång. Det är lätt hänt att tro att ett bibliotek med i huvudsak äldre unikt material har katalogiserat sina samlingar på ett enhetligt sätt för länge sedan och att det enda som återstår är att digitalisera.

Fullt så enkelt är det inte. Stora delar av stiftsbibliotekens samlingar är inte katalogiserade i LIBRIS. För sådant material som är digitaliserat kvarstår frågan om var det ska lagras och hur det ska tillgängliggöras.

Stiftsbibliotekens verksamhet och innehåll är inte känt för alla och därför har det varit angeläget att göra en kartläggning. Samlingarna innehåller unikt material ur olika aspekter och på stiftsbiblioteken finns personer med hög kompetens och stor kunskap om äldre material. Stiftsbiblioteken behöver få en nationell roll och i högre grad ingå i forskningsbibliotekens krets så att material och kunskap kommer forskningen till del i större utsträckning.

Tack till Helena Aspernäs Västerås stiftsbibliotek, Helena Backman Stifts- och landsbiblioteket i Skara, Håkan Bergcrantz Kalmar stifts- och gymnasiebibliotek, Lillo-Ann Ericsson stiftsbiblioteket i Växjö och Mathias von Wachenfeldt stiftsbiblioteket i Linköping, för att ni så generöst delat med er av era kunskaper och av er tid vid mina besök och telefonsamtal och för att ni bidragit med nyskrivna texter om stiftsbiblioteken. Utan ert stora intresse hade den här kartläggningen inte varit möjlig.

Christine Wallén
Stockholm i oktober 2012

Innehåll

Sammanfattning	5
1 Inledning.....	8
<i>Kartläggningens fokus</i>	8
<i>Koordinator för specialbiblioteken</i>	8
<i>Vad är ett specialbibliotek?</i>	9
<i>Deltagande bibliotek</i>	9
<i>Material</i>	9
<i>Metod</i>	9
<i>Tidigare studier</i>	10
<i>Vad är ett stiftsbibliotek?</i>	10
<i>Lika eller olika?</i>	11
2 Bakgrund	12
<i>Stiftsbibliotekens samlingar</i>	12
<i>Stifts- och gymnasiebiblioteket i Kalmar</i>	12
Håkan Bergcrantz	12
<i>Historik</i>	12
<i>Samlingen</i>	12
<i>Omfattning</i>	13
<i>Speciella verk</i>	13
<i>Linköpings stadsbibliotek, Stiftsbiblioteket</i>	13
Mathias von Wachenfeldt.....	13
<i>Stiftsbibliotekets historia</i>	13
1600-talet	14
1700-talet	14
1800-talet	14
1900-talet	14
<i>Biblioteksbranden</i>	14
<i>Stifts- och landsbiblioteket i Skara</i>	15
Helena Backman	15
<i>Kort historik</i>	15
<i>Huvudsakligt innehåll i samlingen</i>	15
<i>Samlingarnas omfattning</i>	15
<i>Specialsamlingar</i>	16
<i>Stiftsbiblioteket i Västerås</i>	16
Helena Aspernäs.....	16
<i>Historik</i>	16
<i>Bok- och småtryckssamlingen</i>	16
<i>Handskriftssamlingen</i>	17
<i>Porträtt</i>	17
<i>Kataloger</i>	17
<i>Stiftsbiblioteket i Växjö - en avdelning inom Växjö stadsbibliotek</i>	17
Lillo-Ann Ericsson	17
<i>Medeltiden</i>	17
1600- och 1700-talet	17
1800- och 1900-talen- grunden läggs till de äldre samlingarna	18
<i>Stiftsbibliotekens organisation</i>	18
<i>Stiftsbiblioteken i siffror</i>	19

<i>Bilder från verksamheten</i>	21
Växjö – Lillo-Ann Ericsson ger exempel på frågor	21
Västerås – Helena Aspernäs ger exempel på frågor	21
Linköping – Mathias von Wachenfeldt ger exempel på frågor	21
Kalmar – Håkan Bergcrantz ger exempel på frågor	22
Stiftsbibliotekets olika roller	23
<i>På spänd och slak lina</i>	24
<i>Alla dessa planer</i>	24
3 Framgångsfaktorer	25
<i>Stödjande strukturer</i>	25
<i>Relevant kompetens</i>	26
<i>Kompetens i hela organisationen</i>	26
<i>Kompetensutveckling</i>	26
<i>Miljö som synliggör</i>	26
<i>Webbsidan</i>	27
<i>Dokumenterad kunskap om användningen – inte bara tyst kunskap</i>	27
<i>Kunskap om användning ger utvecklingsmöjligheter</i>	27
<i>Publicerad och spridd beskrivning av samlingarna</i>	28
<i>Beskrivning av samlingarna är en nyckel till större användning</i>	28
<i>Katalogisering i nationella och internationella kataloger</i>	28
<i>Katalogisering kräver resurser</i>	29
<i>Tillgänglighet genom digitalisering</i>	29
<i>Digitalisering kräver nationella lösningar</i>	29
<i>Nätverksarbete lokalt, regionalt, nationellt och internationellt</i>	29
4 Stiftsbibliotekets dilemma - analys och diskussion	31
<i>Olika roller med delvis olika kompetenser</i>	31
<i>Splittring</i>	31
<i>Smörjmedlet</i>	32
<i>Kan stiftsbiblioteken välja väg?</i>	33
<i>Lokala och nationella lösningar</i>	34
5 Förslag för ökat samarbete mellan KB och stiftsbiblioteken	36
6 Frågor som återstår	38
7 Avslutning	39
Källor	40
Bilagor	42

Sammanfattning

Följande rapport är en kartläggning av stiftsbiblioteken i Sverige. Fokus i rapporten ligger på det strukturella planet i syfte att belysa stiftsbibliotekens situation och ett antal framgångsfaktorer. I rapporten tittar jag på KB:s roll i förhållande till stiftsbiblioteken och ger förslag på hur KB och stiftsbiblioteken kan samverka.

I september 2010 publicerades rapporten *Humanistiska specialbibliotek*. Kerstin Assarsson Rizzi kartlade i rapporten 31 humanistiska bibliotek utanför högskolan. Ett av förslagen i rapporten var att KB skulle tillsätta en koordinator för specialbiblioteken och att kartläggningen av specialbibliotek skulle fortsätta. Jag fick i oktober 2011 uppdraget att vara koordinator.

Stiftsbiblioteken omnämns särskilt i Assarsson Rizzis rapport som en grupp med liknande situation som de humanistiska specialbiblioteken. I och med KB:s nya, bredare uppdrag som biblioteksmyndighet är stiftsbiblioteken med sin förankring både i folkbiblioteken och i forskningsvärlden en lämplig grupp för kartläggning.

De bibliotek som omfattas av denna kartläggning är de fem aktiva stiftsbiblioteken i kommunal regi: Kalmar stifts- och gymnasiebibliotek, Linköpings stiftsbibliotek, Skara stifts- och landsbibliotek, Västerås stiftsbibliotek, och Växjö stiftsbibliotek.

Inom KB finns Strängnäs stiftsbibliotekssamling, placerad på Roggebiblioteket i Strängnäs. Roggebiblioteket omfattas inte av den här studien men har stor betydelse i rapportens förslag.

Stiftsbibliotekens samlingar har byggts upp under en lång tidsperiod. I de fem kartlagda stiftsbiblioteken finns material från 1500-talet och framåt och i vissa fall även ännu äldre material. I den här rapporten har de ansvariga på respektive stiftsbibliotek bidragit med aktuella beskrivningar av stiftsbibliotekens samlingar och historik, kvantitativa uppgifter om verksamheten och exempel på frågor från användare.

Olika roller

Samtliga fem kartlagda stiftsbibliotek hör idag organisatoriskt till det folkbibliotek som finns på orten. Huvudmannskapet har sett olika ut under årens lopp och det har gjort att den ena rollen lagts till den andra. Ett stiftsbibliotek har idag flera sinsemellan olika roller att upprätthålla:

- Den ursprungliga rollen som stifts- och läroverksbibliotek med en vetenskaplig, forskande inriktning
- Den lokala förankringen
- Den nationella rollen
- Den nuvarande rollen som en del i ett folkbibliotek

Den ursprungliga rollen som vetenskapligt bibliotek är, enligt min mening, den grundläggande och den starkaste rollen. Att vara ett vetenskapligt bibliotek är själva kärnan i stiftsbibliotekets väsen. Den roll som kommer därefter i styrka och omfattning är den roll som jag kallat för den lokala förankringen. Den roll som skulle kunna utvecklas mer är den nationella rollen. Rollen som del i ett folkbibliotek skiljer ut sig från de övriga tre genom att ha en bredare målgrupp och andra syften. Rollen som del i ett folkbibliotek med bl.a. läsfrämjande som uppgift kan hamna i konflikt med övriga tre roller när det gäller

kompetens. Läsfrämjande respektive bevarande och tillhandahållande av vetenskaplig litteratur kräver delvis olika kompetenser. Min uppfattning är att den kompetens som boksamlingen kräver inte kan ersättas med sådan kompetens som behövs i arbetet med läsfrämjande åtgärder.

Framgångsfaktorer

Ett antal faktorer har betydelse för att få stiftsbibliotekets verksamhet att fungera. Dessa faktorer kan fungera som ett smörjmedel för att få ihop rollerna och blir på så sätt framgångsfaktorer. De faktorer jag lyfter fram i rapporten är:

- stödjande strukturer
- relevant kompetens
- miljö som synliggör
- dokumenterad kunskap om användningen – inte bara tyst kunskap
- publicerad och spridd beskrivning av samlingarna
- katalogisering i nationella och internationella kataloger
- tillgänglighet genom digitalisering
- nätverksarbete lokalt, regionalt, nationellt och internationellt

Stödjande struktur är den grundläggande faktorn som kan bidra till att de andra faktorerna utnyttjas mer. Med stödjande strukturer får stiftsbiblioteket en tydlig inriktning på sin verksamhet genom måldokument, verksamhetsplaner, biblioteksplaner och budget. Stiftsbibliotekets roll i folkbiblioteket kan genom stödjande strukturer bli tydlig. I de stödjande strukturerna ingår också att biblioteksledning och huvudman uttrycker hur mycket personalresurser man avsätter för stiftsbiblioteket, hur kompetens knyts till stiftsbiblioteket och vilken kompetens man anser vara relevant. Om de stödjande strukturerna är på plats blir personberoendet mindre. Genom stödjande strukturer kan man uttrycka vilka målgrupper som är prioriterade och vilken roll stiftsbiblioteket har i förhållande till dessa. Utöver en stödjande struktur menar jag att **relevant kompetens** är en av de viktigaste, och kanske till och med den allra viktigaste faktorn för ett stiftsbibliotek. Om **kunskapen kring användningen** dokumenteras stärks kompetensen och kompetensöverföringen kring samlingen. Om **miljön kan synliggöra** samlingarna så att användare på plats och via webb förstår att stiftsbiblioteket dels är en del av folkbiblioteket och dels en del i ett större nationellt sammanhang så kan alla typer av användare hitta fram till samlingen. **Beskrivning, katalogisering och digitalisering** gör att den nationella rollen stärks men hjälper också den lokala och den ursprungliga forskande. Ökad användning gör att samlingen kan ses som en resurs som marknadsför resten av biblioteket, inte som en resurskrävande börda. Genom **nätverksarbete** kan kompetens utvecklas och erfarenheter utbytas. I ett nätverk kan stiftsbiblioteken knyta till sig kompetens och kunskap som huvudmannen inte har tillgång till men som finns hos bibliotek med liknande samlingar och på nationalbiblioteket.

Stiftsbibliotekets dilemma

Stiftsbibliotekens problem eller möjlighet är att samlingen är historisk men placerad i en samtidorienterad miljö. Folkbibliotekets uppgift är att förnya sina samlingar, inte att i första hand bevara och tillgängliggöra ett historiskt material. Folkbiblioteket vänder sig till en bred allmänhet medan stiftsbibliotekets samlingar egentligen väntar på specifika forskare. Jag gissar att det är svårt för en biblioteksledning att motivera en stor tidsåtgång till internationell forskning för den kommunala huvudmannen som framför allt vill ha fler utlån av böcker och fler besökare i lokalerna.

Ett stiftsbibliotek kan inte välja mellan forskning och förmedlingsverksamhet med den konstruktion vi har idag med en kommunal huvudman. Båda delarna måste utföras och

kompetensen för båda delarna måste finnas i organisationen. De stödjande strukturerna kan uttrycka huvudmannens och biblioteksledningens vilja när det gäller hur dessa två delar ska arbeta tillsammans och hur resurserna ska fördelas.

Är då kommunen den bästa huvudmannen med tanke på samlingarnas beskaffenhet, den kompetens som krävs och forskningens behov? Syftet med den här kartläggningen är inte att analysera huvudmannaskapet men det är svårt att helt bortse från frågan i och med att huvudmannaskapet växlat och haft stor påverkan på stiftsbibliotekets verksamhet. Jag tror att man istället ska fråga sig vad alternativet skulle vara. I flera av de nationella planer som skrivits de senaste 15 åren föreslås att KB ska vara ett kontrollerande organ när det gäller frågor kring äldre samlingar och under en period var KB tillsynsmyndighet för just stiftsbiblioteken. Jag menar att en sådan lösning varken är tidsenlig eller funktionell för de fem aktiva stiftsbibliotek som ingår i den här kartläggningen. Stiftsbiblioteken har vuxit in i folkbibliotekens verksamhet och det har, som jag uppfattar det, på många sätt varit lyckosamt. Likaså är den lokala förankringen självklar och positiv för stiftsbiblioteken. Men stiftsbiblioteket behöver också en stark koppling till forskningen. Samlingarna, liksom de personer som jobbar med stiftsbibliotekets material i det dagliga arbetet, behöver vara en del i en nationell biblioteksverksamhet.

Förslag för ökat samarbete mellan stiftsbiblioteken och KB

Det nuvarande nätverket mellan de fem aktiva stiftsbiblioteken utökas så att det inkluderar även Roggebiblioteket i Strängnäs. Enhetschefen på Roggebiblioteket blir sammankallade i detta nätverk. Tanken med detta förslag är att stiftsbiblioteken ska få en naturlig länk till KB och fortsättningsvis kunna ha en tätare dialog med KB. Nätverket kan, förutom träffar med erfarenhetsutbyte anordna lämplig kompetensutveckling med seminarier och workshops.

Frågor som återstår

Det behov av nationella lösningar när det gäller att beskriva och katalogisera samlingarna, att digitalisera och lagra digitalt material som Kerstin Assarsson Rizzi pekar på i sin kartläggning, framstår i och med denna rapport som allt angelägnare för bibliotek med äldre samlingar. För dessa frågor finns ännu ingen tillfredställande lösning.

Äldre tryckt material och handskrifter finns idag på olika institutioner med olika huvudmän runt om i landet. Förutsättningarna för bevarande och tillgänglighet av detta material ser olika ut, det har flera utredningar och rapporter vittnat om. Försök till kartläggningar för att få en nationell överblick har gjorts men vi har ännu ingen komplett bild. Efter det att KB:s bevarandesekretariat lades ner finns inte någon samlad kompetens nationellt tillgänglig för frågor kring bevarande och tillgängliggörande för den här typen av material.

Är det dags att KB som nationalbibliotek får i uppdrag att inrätta ett "Centrum för äldretryck"?

1 Inledning

Kartläggningens fokus

Följande rapport är en kartläggning av stiftsbiblioteken i Sverige. Fokus i rapporten ligger på det strukturella planet i syfte att belysa stiftsbibliotekens situation och ett antal framgångsfaktorer.

I rapporten kommer jag att titta på KB:s roll i förhållande till stiftsbiblioteken och ge förslag på hur KB och stiftsbiblioteken kan samverka.

I augusti 2011 fick KB en ny instruktion. Förutom att analysera forskningsbiblioteken fick KB i uppdrag att ha överblick över biblioteksområdet samt främja samverkan och utveckling inom området. I *Kungliga bibliotekets plan för nationell biblioteksutveckling & samverkan* från 2012, sägs under rubriken Biblioteken är ett nätverk:

Varje offentligt finansierat bibliotek stödjer det lokala och främjar det gemensamma. Biblioteken utformar sina tjänster och driver utveckling i dialog med sina huvudmän för att möta sina målgruppers behov. Samtidigt är biblioteken noder i ett gemensamt nätverk. Genom samarbete kan biblioteken öka effektiviteten och optimera nyttjandet av resurser för att ge människor en jämlik tillgång till information livet igenom.

Det första KB gör är att: [...] synliggöra specialbibliotekens roll i det nationella biblioteksnätverket genom utvidgad kartläggning.¹

Den här rapporten är en del av denna plan.

Koordinator för specialbiblioteken

I september 2010 publicerades rapporten *Humanistiska specialbibliotek*. Kerstin Assarsson Rizzi kartlade i rapporten 31 humanistiska bibliotek utanför högskolan. Ett av förslagen i rapporten var att KB skulle tillsätta en koordinator för specialbiblioteken och att kartläggningen av specialbibliotek skulle fortsätta. Jag fick i oktober 2011 uppdraget att vara koordinator.

Stiftsbiblioteken omnämns särskilt i Assarsson Rizzis rapport som en grupp med liknande situation som de humanistiska specialbiblioteken.

Stifts- och landsbibliotekens och de gamla läroverksbibliotekens situation är på många sätt jämförbar med specialbibliotekens. Det är därför viktigt att, precis som gjorts i den plan som KB lämnade in till Kulturdepartementet i april i år, fortsätta att påminna om både det stora kulturhistoriska värde som deras samlingar utgör och deras betydelse för forskningen. Det ingår absolut i KB:s nya uppdrag som nationell biblioteksmyndighet att ge de kommunala huvudmännen allt stöd och underlag de behöver för att kunna vårda och tillgängliggöra dessa värdefulla boksamlingar.²

¹ Kungliga bibliotekets plan för nationell biblioteksutveckling & samverkan, s. 3

² Assarsson Rizzi, s. 5

I och med KB:s nya, bredare uppdrag som biblioteksmyndighet är stiftsbiblioteken med sin förankring både i folkbiblioteken och i forskningsvärlden en lämplig grupp för kartläggning.

Vad är ett specialbibliotek?

KB har inte gjort någon avgränsning eller definition av begreppet specialbibliotek för uppdraget som koordinator. Jag tror att tiden får utvisa om en definition behövs och vilken det i så fall ska vara. Fler kartläggningar bör göras som belyser olika delar av den verksamhet som bedrivs på offentligt finansierade bibliotek med specialsamlingar och specialkunskap av olika slag. Både KB och övriga biblioteksområdet behöver öka sin kunskap om alla slags specialbibliotek. Kartläggningen av stiftsbiblioteken får ses som ytterligare en delmängd av specialbiblioteken och en naturlig fortsättning på Assarsson Rizzis rapport.

Deltagande bibliotek

De bibliotek som omfattas av denna kartläggning är de fem aktiva stiftsbiblioteken i kommunal regi: Kalmar stifts- och gymnasiebibliotek, stiftsbiblioteket i Linköping, Skara stifts- och landsbibliotek, Västerås stiftsbibliotek, och Växjö stiftsbibliotek.

Inom KB finns Strängnäs stiftsbibliotekssamling, placerad på Roggebiblioteket i Strängnäs. Roggebiblioteket omfattas inte av den här studien men har stor betydelse i rapportens förslag.³ Ute i landet finns fler samlingar av liknande slag, i kommunal ägo eller med annan huvudman, som jag inte studerar i den här rapporten men som kan ha nytta av förslagen.

Material

Jag har använt material från bibliotekens webbsidor och annat material som stiftsbiblioteken ställt till mitt förfogande, samt tidigare rapporter, artiklar och uppsatser.

Utöver detta material har jag gjort telefonintervjuer med de ansvariga på respektive stiftsbibliotek. Intervjuerna har gjorts utifrån en frågematris. (Bilaga 1). Jag har också samtalat med alla fem ansvariga dels i grupp och dels vid besök på vart och ett av stiftsbiblioteken. De ansvariga på respektive stiftsbibliotek har bidragit med nyskrivna beskrivningar av stiftsbibliotekens samlingar, kvantitativa data om verksamheten och exempel på frågor från användare.

Metod

Jag har använt samma koncept för kartläggningen som Kerstin Assarsson Rizzi i kartläggningen av de humanistiska specialbiblioteken för att om möjligt kunna göra jämförelser.⁴ Den kvalitativa metoden är den samma och bygger på en delaktighet i processen och en förankring av resultaten under arbetets gång.

Intervjuer, gruppsamtal och förankringsarbete på KB har skett enligt följande modell:

- Telefonintervjuer med var och en av de ansvariga på respektive stiftsbibliotek. Intervjuerna har gjorts i syfte att få en förståelse av organisationen, kompetensen och användningen av samlingen.
- Gruppsamtal med samtliga fem tillsammans för att klargöra likheter och skillnader, hitta strukturella egenskaper, reflektera över en mer övergripande analys och KB:s roll.

³ Roggebiblioteket kartlades i en intern utredning på KB år 2007 av Barbro Thomas.

⁴ De kvantitativa uppgifterna i den här rapporten är inte jämförbara med Assarsson Rizzis rapport i och med att stiftsbiblioteken inte samlar data om verksamheten på samma sätt som de humanistiska specialbiblioteken i Assarssons Rizzis undersökning.

- Förankringsarbete på KB genom samtal med ansvariga inom relevanta områden
- Besök hos var och en av de ansvariga på stiftsbiblioteken för att samtala kring kommande förslag
- Ett avslutande gruppsamtal för att diskutera rapportens slutsatser

Syftet med metoden är att genomgående få en fördjupad dialog med de bibliotek som kartläggs. På så sätt ökar KB:s kunskaper om biblioteken och en grund läggs för framtida samarbete.

Tidigare studier⁵

En allmän historik kring stiftsbiblioteken finns som en del i den utredning som publicerades 1924; *Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek*.⁶

På senare tid har flera utredningar, rapporter och studentuppsatser som behandlar gruppen stiftsbibliotek ur olika synvinklar skrivits. Den som vill ha en kort och kärnfull introduktion till ämnet kan läsa Barbro Thomas artikel i *Ikoner* från 2002.⁷ I utredningen *KB – ett nav i kunskapssamhället* från 2003 finns ett kapitel om bevarandefrågor där stiftsbiblioteken har ett eget avsnitt.⁸ Biblioteksföreningen har uppmärksammat stiftsbiblioteken i rapporten *Det bokliga kulturarvet – till pappersinsamlingen?* skriven av Anna Kåring Wagman 2009.

Åtminstone tre studentuppsatser från Bibliotekshögskolan i Borås tar upp stiftsbiblioteken ur olika perspektiv. Mi Brötegård, och Clas Karlsson i uppsatsen *Äldre boksamlingar på kommunala bibliotek - resurs eller belastning?* Från 2004. Evelina Ottosson i *Blås bort dammet från de äldre boksamlingarna! : en studie om folkbiblioteks bevarande av bokligt kulturarv* från 2009 och Pia Letalick Rinaldi i *Från inkunabler till datorskärm : En studie av digitalisering vid fem stiftsbibliotek* från 2012.

Utgångspunkten för mitt arbete har varit Kerstin Assarsson Rizzis rapport *Humanistiska specialbibliotek. Rapport från en kartläggning av 31 bibliotek utanför högskolan*, KB 2010. Jag använder mig i analysen av begreppen tjänstedesign och lärande uppföljning. Jag är inspirerad dels av Stefan Holmlids artikel "Design och designledning på vägen mot väldegnade myndigheter" från 2010 och dels av boken *Lärande utvärdering genom följeforskning* från 2009.

Vad är ett stiftsbibliotek?

Vad är ett stiftsbibliotek? Är samlingen avslutad? Är den att betrakta som en lokal samling? Vid samtalen och intervjuerna med de ansvariga för stiftsbiblioteken har det framgått att det inte är helt enkelt att ge en definition och en avgränsning för en stiftssamling. Jag kommer inte att fördjupa mig i frågan i den här rapporten men vill gärna peka på nyttan av att stiftsbiblioteken själva jobbar vidare med att dokumentera hur man ser på respektive stiftssamling och att publicera resultatet.

En annan fråga av intresse är hur man ska betrakta det som står på hyllorna i stiftsbiblioteken? Är det böcker eller föremål? Är det forskningslitteratur eller kulturarv? Var

⁵ Det finns en hel del skrivet kring vart och ett av stiftsbiblioteken, se t.ex. litteraturlistan på Linköpings stiftsbiblioteks webbsida och den tryckta bibliografin *Västeråsbiblioteket* från 1975. I detta avsnitt nämner jag endast studier som behandlar stiftsbiblioteken som grupp.

⁶ SOU 1924:7 s. 17-62

⁷ "Icke föranlett någon åtgärd ..." Artikel i *Ikoner*, 2002:3

⁸ SOU 2003:129 s. 245-246

går gränsen och i vilka lägen är gränsen viktig att upprätthålla? Har modern teknik gjort att vi går mot en konvergens och vilka konsekvenser får det för bevarande och tillhandahållande? Jag kommer inte att direkt svara på frågan men jag vill ändå peka på att svaret har betydelse för stiftsbibliotekens samlingar.

Lika eller olika?

Kan man titta på stiftsbiblioteken som en enhetlig grupp? Samlingarna är uppbyggda under samma tid och under liknande förhållanden och har under modern tid haft samma organisation och betraktats som en grupp. Jag menar att det finns anledning att fortsätta att se det så, även om det självklart finns skillnader. Likheterna överväger dock och de fem stiftsbiblioteken kan hämta kompetens och styrka hos varandra.

Jag kommer fortsättningsvis att prata om dem som en enhetlig grupp men självklart lyfta fram skillnader när det är motiverat. I vissa delar av rapporten kommer jag att tala om "stiftsbiblioteket" som ett begrepp för den samlade gruppen.

2 Bakgrund

Stiftsbibliotekens samlingar

Stiftsbibliotekens samlingar har byggts upp under en lång tidsperiod. I de fem kartlagda stiftsbiblioteken finns material från 1500-talet och framåt och i vissa fall även ännu äldre material. Samlingarna har byggts upp genom donationer av enskilda personer, krigsbyten och vissa regelverk inom kyrkan. Stiftsbibliotekens samlingar inventerades och förtecknades i början av 1920-talet i samband med den utredning som då gjordes i syfte att hitta en nya organisatorisk hemvist för samlingarna.⁹

Beskrivningarna som följer av vart och ett av stiftsbiblioteken har skrivits av den ansvariga på respektive stiftsbibliotek.

Stifts- och gymnasiebiblioteket i Kalmar

Håkan Bergcrantz

Historik

Stifts- och gymnasiebiblioteket i Kalmar utgör en särskild avdelning inom Kalmar stadsbibliotek. Grunden till detta kultur- och lärdomshistoriskt så intressanta bibliotek är det medeltida storkyrkobibliotekets och Kalmar storskolas äldsta bok- och handskriftssamlingar. Kalmar medeltida storkyrka hade en boksamling som skall ha varit ganska ansevärd. I kyrkans norra sidoskepp skall ett särskilt kor ha varit inrett i två våningar för det s.k. librarieret – biblioteket. En skola i Kalmar omnämns första gången under 1400-talets första hälft. Man tror inte att denna har haft tillgång till ett eget bibliotek. Först från 1500-talets senare hälft omnämns ett särskilt skolbibliotek.

Kyrkans och skolans bibliotek tillväxte genom inköp, gåvor och donationer. Mot slutet av 1600-talet sammanslogs dessa och bildade det som från 1700-talets slut kom att kallas "Stifts- och gymnasiebiblioteket". Senare kallades det Stifts- och läroverksbiblioteket.

När Kalmars högre allmänna läroverk år 1933 flyttade från det gamla läroverkshuset till den nya byggnaden, Stagneliuskolan, medföljde även läroverkets äldre samlingar, det vill säga det som nu åter kallas Stifts- och gymnasiebiblioteket.

Samlingarna förvarades på Stagneliuskolan fram till år 1983. Därefter övertogs de av Kalmar stadsbibliotek och flyttades till särskilt anpassade lokaler i stadsbibliotekets nya byggnad.

Samlingen

Stifts- och gymnasiebibliotekets värdefulla bestånd av böcker och handskrifter m.m. har till en icke ringa del utökats genom gåvor och donationer. Bland sådana kan nämnas samlingar som tillhört kanslirådet Jonas Carl Linnerhielm på Ebbetorp utanför Kalmar och biskop Martin G Wallenstråle samt läraren vid Kalmar gymnasium, prosten Abraham Ahlqvist. Kanslirådet Per Wijks, kontraktsprosten Anders Sandbergs samt lektor N.P. Ljunggrens samlingar kan också nämnas här. Vidare en samling av skandinavisk litteratur som tillhört det s.k. Skandinaviska läsesällskapet. Denna gåva är den enda bokgåva som behållits samlad. Skalden Eric Johan Stagnelius samtliga efterlämnade manuskript skänktes år 1831 till biblioteket av biskop Magnus Stagnelius sterbhus.

⁹ SOU 1924:7

Omfattning

Idag omfattar Stifts- och gymnasiebibliotekets samlingar ca 850 hyllmeter varav 25 meter utgöres av handskrifter.

Speciella verk

Som ett litet men värdefullt axplock ur handskriftssamlingen kan nämnas en pergamentcodex av den heliga Birgittas Himmelska Uppenbarelser från 1390-talet, Knud Billes Tidebog från tidigt 1500-tal samt Petrus Frigeliuss teckningar av kyrkor med inventarier i Kalmar stift från mitten av 1700-talet.

I samlingarna ingår också kartor från 1500-talet och framåt, handkolorerade planscher och bokverk som beskriver växt- och djurriket samt intressanta och betydande bokverk inom religion, historia, språkhistoria, juridik, skönlitteratur liksom teknikhistoria och naturvetenskap.

Stifts- och gymnasiebiblioteket är tillgängligt efter överenskommelse per telefon eller e-post.

Linköpings stadsbibliotek, Stiftsbiblioteket

Mathias von Wachenfeldt

Stiftsbibliotekets historia

Biblioteket har sitt ursprung i det medeltida domkyrkobiblioteket. Den äldsta kända donationen är biskop Bengts gåva av ett kapell med tillhörande böcker år 1287. Från detta ursprungliga bibliotek finns nästan inget bevarat. Det nu befintliga beståndet av handskrifter och böcker har byggts upp från 1600-talet och framåt.

I stiftsbibliotekssamlingen finns 135 inkunabler (tryck från 1400-talet) och utifrån registreringar i den datoriserade katalogen ca 2.000 tryck från 1500-talet, 11.000 från 1600-talet, 22.500 från 1700-talet, 37.000 från 1800-talet och 40.000 från 1900-talet. Till detta kommer okatalogiserat småtryck, bl a biografiskt tillfällestryck, äldre dissertationer, offentligt tryck och kartblad. Vidare bör nämnas systematiskt ordnade samlingar av olika kategorier av linköpingstryck, vilka förtecknats i tryckta bibliografier av Allan Ranius. Totalt har samlingen av tryckta böcker beräknats omfatta ca 235.000 volymer. Särskilt väl företrädade ämnesområden är: historia, geografi, biografi, teologi och skönlitteratur, men samlingen innehåller även naturvetenskap.

Bokbeståndet har vuxit främst tack vare donationer av enstaka böcker och ibland hela bibliotek. En avgörande händelse i bibliotekets historia utgör förvärvet av drygt 3000 böcker och 275 handskrifter efter biskop Eric Benzeliuss d.y. under senare delen av 1700-talet.

Handskriftssamlingen omfattar ca 2.500 enheter eller 390 hyllmeter. Samlingarna är väl dokumenterade, senast i en tryckt katalog (1993-98), dock ej i elektronisk form. Här finns ett 50-tal medeltidshandskrifter, bl a fyra från Vadstena kloster och omkring 500 pergamentsbrev. Ämnesordnade handskrifter från senare århundraden, person- och släktarkiv, hembygds- och gårdsarkiv, släktforskningsanteckningar, handlingar till Linköpings stifts historia. Arkiven rymmer omfattande samlingar av brev som är registrerade i en elektronisk katalog (drygt 35.000 poster eller korrespondenser).

Bland förvärven till stiftssamlingen kan nämnas:

- *1600-talet*

Krigsbytesböcker genom riksrådet Axel Banér.

- *1700-talet*

Böcker och handskrifter efter biskoparna Eric Benzelius d y, Petrus Filenius och Uno von Troil, professorerna Johan Hinric Lidén och David Nehrman-Ehrenstråle, domprost Samuel Älf och brukspatron Carl Daniel Burén.

- *1800-talet*

Böcker och handskrifter efter biskoparna Jacob Lindblom och Johan Jacob Hedrén, bergsrådet Nils Dalberg, friherre Israel Lagerfelt, kommissionssekreterare Herman von Lingen och rektor Johan Henrik Steinnordh.

- *1900-talet*

Böcker efter professorerna Arthur Stille och Hugo Conventz, lotsdirektör Vilhelm Linder, kamrer Gustaf Odencrants och direktör Martin Hogstadius, personarkiv rörande redaktör Isidor Kjellberg, professorerna Sigurs Erixon och Elias Wessén, författaren Verner von Heidenstam (Övralidsarkivet), lektorerna Bernhard Risberg och Emil Liedgren, rektor Gideon Danell och läroverksadjunkt Arthur Nordén. Arkiv rörande släkterna Leijonhufvud, Liljedahl, och Mannerheim.

Till stiftsbiblioteket hör också en föremålsamling, som visas i det s.k. Kuriositetskabinettet, mynt- och medaljer samt en bild- och porträttsamling.

Östgötasamlingen, som är en samling av hembygdsböcker inom den nuvarande stiftsavdelningen, har huvudsakligen byggts upp från 1950-talet och framåt. Vid årsskiftet 2012 omfattade samlingen drygt 13.000 registrerade katalogposter. Till hembygdsamlingen får också räknas databasen Bild Linköping.

Den första tiden var biblioteket uppställt i domkyrkan, 1681 flyttades det till gymnasiet och år 1700, efter den stora stadsbranden, åter till domkyrkan. 1875 flyttades böckerna till konsistoriehuset och 1973 inrymdes biblioteket i ett då för ändamålet nybyggt hus.

Efter att ha varit underställt domkapitlet inrättades efter en statlig utredning 1926 ett Stifts och landsbibliotek. 1975 övergick huvudmannskapet för stiftsbiblioteksdelen från staten till Linköpings kommun. Inom ramen för stifts- och landsbiblioteket har stiftsbiblioteket levt kvar och utvecklats som en särskild avdelning med ansvar för forskarservice.

Biblioteksbranden

Den 20 september 1996 drabbades biblioteket av en våldsam brand, som i det närmaste totalförstörde byggnaden. Huvuddelen av folkbiblioteksavdelningens öppna bokbestånd (ca 150 000 böcker) förstördes i branden. Av stiftsbibliotekets samlingar förintades den öppna delen av den lokalhistoriska samlingen av östgötaböcker (6 000 volymer) och ca 4 000 referensböcker, porträttmålningar, den utställda delen av mynt- och medaljsamlingen samt kataloger och referensverktyg till samlingarna. Däremot klarade sig allt som förvarades i källarmagasin och arkiv, däribland stiftsbibliotekets samlingar av böcker och handskrifter. Drygt tre år efter branden invigdes ett nytt bibliotek den 16 mars 2000. Under

återuppbyggnaden ersattes merparten av de förlorade samlingarna och det öppnades möjligheter till att ersätta gamla, förstörda kortkataloger med elektroniska kataloger.¹⁰

Stifts- och landsbiblioteket i Skara

Helena Backman

Kort historik

Stifts- och landsbiblioteket i Skara är ett av Sveriges äldsta bibliotek, med rötter i tidig medeltid. Här finns Skaramissalet från 1100-talet, Sveriges äldsta bok, präntad för bruk i Skara stift.

Domkyrkans och gymnasiets böcker fördes samman i en ny biblioteksbyggnad 1748, och en katalog upprättades över samlingarna. Efter sekelskiftet 1800 ökade bibliotekets samlingar kraftigt tack vare stora bokdonationer efter bl.a. Carl L. Kämpe och Samuel Juslenius. År 1830 utkom en tryckt katalog över bibliotekets bestånd, som nu växt ur sina gamla lokaler. Ett nytt bibliotekshus uppfördes och inflytten skedde 1859.

År 1937 inrättas Stifts- och landsbiblioteket i Skara genom riksdagsbeslut. Biblioteket får då rollen som både folk- och vetenskapligt bibliotek. 1974 övergick biblioteket i kommunal ägo, trots ett stort motstånd. Biblioteket har tidigare varit länsbibliotek, men är idag ett vanligt kommunbibliotek.

Även efter uppförandet av ett nytt bibliotekshus på 1980-talet finns fortfarande de äldre samlingarna, hembygdslitteraturen och släktforskaravdelningen under benämningen Forskaravdelningen kvar i den äldre byggnaden, idag tillsammans med annan verksamhet.

Huvudsakligt innehåll i samlingen

Största tyngdpunkten i de äldre samlingarna ligger på det donerade materialet från andra hälften av 1700-talet och början av 1800-talet, där speciellt handskrifterna är av betydande lokalhistoriskt intresse. I boksamlingarna dominerar teologi, språkvetenskap och historia, men här finns även litteratur inom en mängd andra ämnen, såsom en betydande samling matematiska verk från 1600- och 1700-tal.

Samlingarnas omfattning

Hela Forskaravdelningens samlingar uppskattas till ca 3 km hyllor, vari även ingår senare inkomna arkiv. En mycket grov uppskattning av de äldre boksamlingarna i hyllmeter: ca 20 meter 1500-talslitteratur, 100 meter 1600-tal, 500 meter 1700-tal samt 800 m 1800-tal, därtill ca 300 m handskriftmaterial i olika arkiv eller samlingar.

¹⁰ Litteratur

Linköpings biblioteks handlingar 1-2. Linköping, 1793-95.

Linköpings biblioteks handlingar. Ny serie. Linköping, 1920-

C.M. Stenbock, Strövtåg i Linköpings stiftsbibliotek. Linköping, 1918.

I. Collijn, Linköping: stiftsbiblioteket (SOU 1924:7).

N. Gobom, Stifts- och landsbiblioteket i Linköping: Ingår i: Linköpings stift i ord och bild. Stockholm, 1949.

A. Ranius, Litteratur om Linköping. D 1-2. Linköping, 1979-89. Innehåller referenser rörande bibliotekets historia och samlingar t o m 1980.

A. Ranius, Handskriftssamlingen vid Linköpings stiftsbibliotek. Del 1-2. Linköping, 1993-98.

A. Ranius, Nya strövtåg i Linköpings stiftsbibliotek. Linköping, 1997.

A. Ranius, Linköpings stiftsbiblioteks lokaler fram till 1973. Linköping 1999.

Linköpings stadsbiblioteks återuppbyggnad. Linköping, 2000.

Märkliga ting. Kuriositetskabinettet i Linköpings bibliotek. Linköping, 2000.

A. Ranius, Bibliotekarier vid Linköpings stiftsbibliotek. Linköping, 2004.

Specialsamlingar

Ekebladiska samlingen från Stola, krigsbyten, inkunabler samt ett urval av Skaratomyck från 1708 och framåt är exempel på specialsamlingar som har egna uppställningar vid sidan av bibliotekets övriga äldre böcker.

Bland de lokalhistoriskt intressanta personarkiven från olika tider kan nämnas Jesper Swedberg (1653-1735), Harald Ullenius (1669-1731), Olof Andersson Knös (1756-1807) med sin stora brevsamling samt Sven Wilskman (1716-1797), Olof Sundholm (1752-1819) och Johan Peter Carlmark (1779-1870) med sina topografiska samlingar.

Vid sidan av personarkiven finns en sammanhållen handskriftssamling uppställd utifrån ämne, och delar av denna finns nu katalogiserade i LIBRIS.

En omfattande musikliesamling från Skara läroverket innehåller drygt 900 nr, och material ur denna efterfrågas av musiker och musikforskare från hela världen.

Under 2010 inrättades ett mindre utställningsrum med klimatanpassade säkerhetsmontrar, där bl.a. Skaramissalet nu finns att se under Forskaravdelningens öppettider tillsammans med annat medeltida material ur samlingarna. Under våren 2011 beviljades Skara kommun inlån av Äldre Västgötalagen från Kungliga biblioteket, och hade den utställd på plats under tre månader.

Stiftsbiblioteket i Västerås

Helena Aspernäs

Historik

Stiftsbiblioteket växte fram ur den medeltida domkyrkans bibliotek, där det tidigaste beviset för dess existens är en inventarielista från 1317. Mycket lite är känt om biblioteket under den här tiden förutom smärre dokumenterade donationer, samt att en del av böckerna tyvärr gick förlorade i eldsvådor. Först efter reformationen både ökade boksamlingen i storlek, samt dokumentationen kring den.

Johannes Rudbeckius (biskop 1619-1645) var en av de tidigaste välgörarna för biblioteket. Han genomförde stora förändringar inom utbildningsväsendet och grundade Sveriges första gymnasieskola i Västerås 1623. För en bra skola behövdes ett välförsett bibliotek, och Rudbeckius vidtog mått och steg för att öka beståndet. Böcker och manuskript donerades till biblioteket av biskopen själv, hans efterträdare och andra personer inom kyrkans värld.

De flesta större donationerna kom på slutet av 1700-talet. En av de främsta donatorerna var Västeråsköpmannen Abraham Abrahamsson Hülphers, som testamenterade sin bok- och handskriftssamling, om totalt 1370 volymer, till Stiftsbiblioteket år 1798. Biblioteket mottog en del större donationer även i början av 1800-talet, men efter det har samlingarnas tillväxt varit begränsad. Idag ses de i huvudsak som avslutade. 1955 flyttade samlingen in i det nybyggda huset för Stifts- och landsbiblioteket i Västerås, och sedan 1975 är samlingen en del av Västerås stadsbibliotek.

Bok- och småtryckssamlingen

Samlingen omfattar omkring 45000 volymer från 1400-talet och framåt. 139 är inkunabler, men i övrigt ligger tyngdpunkten på 1600- och 1700-talen. Alla ämnen är representerade men humanistiska ämnen som språkvetenskap och historia, samt geografi är de största avdelningarna. Den allra största delen består av teologi, det utgör ungefär en tredjedel av hela beståndet. Materialet inom samtliga avdelningar är både svenskt och utländskt, skrivet på framför allt latin och tyska, förutom svenska. I biblioteket finns en hel del krigsbyten från det 30-åriga kriget. Många av dem har kommit till Västerås via Drottning Kristinas bibliotek, och det är framför allt från nuvarande Tjeckien och Polen som böckerna härstammar,

exempelvis från Jesuitkollegierna i Olmütz och Braunsberg. Ungefär 500 poster hör till avdelningen Westmannica, som utgör den äldre delen av Västmanlandssamlingen, bibliotekets lokalsamling. Trycken är från 1500-talet fram till tidigt 1900-tal, med tyngdpunkt på 1700- och 1800-talen. Bortsett från Westmannica så ses Västmanlandssamlingen som egen samling och är inte en del av Stiftsbiblioteket.

Utöver de 45000 volymerna finns också en samling på omkring 25000 småtryck. De består dels av dissertationer från svenska och utländska universitet, dels centrala och lokala kungörelser och förordningar, samt tillfällstryck från 1600- till tidigt 1800-tal.

Handskriftssamlingen

Stiftsbiblioteket har ungefär 70 hyllmeter med handskriftsmaterial. De sträcker sig tidsmässigt från två blad från 800-talet fram till omfattande personarkiv från 1900-talet. Tyngdpunkten ligger dock på 1600- och 1700-talen. Här finns bland annat dagböcker, brev, föreläsninganteckningar, predikningar, historiekrönikor och släkthistoriskt material.

Porträtt

Den Silverstolpska porträttsamlingen donerades till biblioteket i mitten av 1800-talet. Den består av omkring 11000 porträtt, främst graverade men även några handtecknade.

Kataloger

Ungefär en fjärdedel av boksamlingen finns katalogiserad i LIBRIS. Musikalierna är katalogiserade i RISM. I övrigt så finns materialet förtecknat på äldre lappkataloger, som finns tillgängliga på biblioteket. Förutom de systematiska lappkatalogerna över boksamlingen finns några specialkataloger för exempelvis brev, Västeråstryck, krigsbyten, handskrifter, samt några särskilda donationer och depositioner. Även några tryckta kataloger finns över inkunablerna, de äldre musikalierna, de äldre handskrifterna samt över den slaviska samlingen. Dessa tryckta kataloger finns även digitaliserade och tillgängliga via stadsbibliotekets webbplats. Både lappkataloger och tryckta kataloger kan dock innehålla felaktigheter och är inte helt kompletta.

Stiftsbiblioteket i Växjö - en avdelning inom Växjö stadsbibliotek

Lillo-Ann Ericsson

Medeltiden

I de medeltida stiftsstäderna anlades särskilda domkyrkoskolor, som i första hand var avsedda för präster under utbildning, men även för en större allmänhet. Vid dessa skolor uppstod de första stiftsbiblioteken. Även vid Växjö domkyrka bör det under medeltiden ha funnits en sådan skola. Ur gymnasiets äldsta bokförteckning från 1666 kan man utläsa rester av ett medeltida bibliotek. Ett sådant har också funnits i stadens franciskanerkloster. Bibliotekets storlek och vidare öden är emellertid inte kända.

1600- och 1700-talet

Först på 1600-talet får vi säkrare uppgifter om stadens bibliotek. På sensommaren år 1666 satte sig domprosten i Växjö tillsammans med rektorn för det tämligen nyinrättade gymnasiet att inventera kyrkans och gymnasiets böcker. Den boksamling som blev resultatet av de båda sammanslagna biblioteken, sextiotvå titlar, kom att kallas stifts- och gymnasiebiblioteket och fick sin placering i domkyrkans torn. Ett häftigt åskväder drabbade emellertid Växjö knappt ett sekel senare, år 1740. Blixten slog ner i domkyrkotornet med förödande följder: nästan hela den lilla boksamlingen gick upp i rök. I efterhand kan man säga att denna åskknall blev startskottet för en verklig tillväxtperiod i bibliotekets historia.

Donationerna strömmade in och Växjös biskopar och domprostar började ta mer aktiv del i bibliotekets tillväxt.

1800- och 1900-talen- grunden läggs till de äldre samlingarna

Under biskop Olof Wallquists tid, 1793-1800, ökade beståndet från 1 500 böcker till nästan 7000. Han lade grunden till de äldre samlingar som fortfarande finns på Växjö stadsbibliotek. Under 1800-talet tillkom flera viktiga donationer, bl a det s k Visingsöbiblioteket, som omfattar 637 band och innehåller ett flertal krigsbyten från stormaktstidens dagar. Samlingen överfördes till dåvarande Stifts- och gymnasiebiblioteket genom biskop Esaias Tegnér's försorg, 1838. En annan viktig gåva av Olof Wallquist var Archivum Smolandicum, 13 digra volymer innehållande avskrifter om Smålands historia. Bland övriga värdefulla förvärv kan nämnas den Adlerbethska samlingen, innehållande 1 773 band. 7 gårdsarkiv, bland vilka det s k Toftenäsarkivet med anor från 1500-talet utgör ett viktigt historiskt dokument. Det Södergrenska arkivet innehåller bokhandlar C G Södergrens välbevarade affärsarkiv i Växjö. Materialet ger inblickar i en bokhandels historia kring 1800-talets mitt.

Handschriftssamlingen, som till stora delar har lokal anknytning, utgörs av 1 639 dokument. Ett antal dagböcker som t ex Johan Siömans Dagbok från Poltava, 1708 - 1709, Nils Stockes resebeskrivning från en kryssning i Medelhavet, 1755-56 och Sven Baelters dagbok under en resa i Ryssland, 1744-45 är tre dokument av betydande historiskt värde. Bland enskilda manuskript kan nämnas Carl von Linnés anteckningsbok från hans skoltid vid Växjö gymnasium.

Ett värdefullt komplement till bibliotekets nyare samlingar utgjorde lasarettsläkare Carl Wennbergs (över 5 000 band) donation av modern litteratur inom bl a ämnena språk, filosofi och medicin. Dessutom finns en samling äldre musikalier i manuskript från 1500-1600-talet. Redan på medeltiden har musiken haft stor betydelse i Växjö. Detta avspeglar sig också i arkivmaterialet. Donationer av framför allt lokala musiker och lärare har lämnats till biblioteket under åren. Stephens balladsamling är resultatet av ett omfattande samlande av gamla visor och ballader utfört av George Stephens på Huseby bruk och Gunnar Olof Hytén-Cavallius. Samlingen består av ca 1000 dokument med avskrifter och uppteckningar av bl a ballader, skillingtryck, visor med småländsk anknytning. Samlingen skänktes till Växjö stadsbibliotek på 60-talet av Florence Stephens.

Bibliotek i modern mening med tillgänglighet mer än någon enstaka timma per vecka, blev Stifts- och gymnasiebiblioteket inte förrän på 1920-talet. Under åren 1954-1975 var biblioteket ett s k Stifts- och landsbibliotek, en mellanform mellan forsknings- och folkbibliotek. År 1975 kommunaliserades Stifts- och landsbiblioteket. Samtidigt övergick de äldre bok- och handschriftssamlingarna, som i dagens läge omfattar ca 100.000 verk, i Växjö kommuns ägo. Stiftsbiblioteket är i dag en avdelning inom Växjö stadsbibliotek.

Stiftsbibliotekens organisation

Samtliga fem kartlagda stiftsbibliotek hör idag organisatoriskt till det folkbibliotek som finns på orten. Huvudmannskapet har sett olika ut under årens lopp. Det är viktigt att känna till hur förändringarna sett ut i modern tid för att få en förståelse av stiftsbibliotekens situation idag.

Sammanställningen nedan innehåller de viktigaste årtalen under 1900-talet när det gäller stiftsbiblioteken ur en organisatorisk synvinkel.

- 1918 – en utredning tillsätts som ska utreda de bibliotek som är en mellanform mellan destora vetenskapliga biblioteken och folkbiblioteken, d.v.s. de gamla stiftsbiblioteken och läroverksbiblioteken. Riksbibliotekarien Isak Collijn leder kommittéarbetet.

- 1924 - Resultatet från utredningen presenteras (SOU 1924:7). I utredningen föreslås att de största och till innehållet viktigaste ur läroverksbibliotekskategorin bryts ut och organiseras som självständiga bibliotek under beteckningen landsbibliotek. De gamla stiftsbiblioteken i Linköping, Skara, Strängnäs, Västerås, Växjö, Karlstad, Härnösand, Visby och Kalmar föreslås bilda grunden till de nya landsbiblioteken. Staten ska svara för driften, värdkommunen ställer lokaler till förfogande, KB är tillsynsmyndighet.
- 1926 - Stifts- och landsbiblioteket i Linköping inrättas
- 1933 – Kalmar läroverk och dess äldre samlingar flyttar till det nya läroverkshuset, Stagneliusskolan
- 1938 - Stifts- och landsbiblioteket i Skara inrättas
- 1952 - Stifts- och landsbiblioteket i Västerås inrättas
- 1953 - Stifts- och landsbiblioteket i Växjö inrättas
- 1967 - Statskontoret får i uppdrag att göra en översyn av huvudmannskapet för stifts- och landsbiblioteken.
- 1970 - Statskontorets rapport publiceras. Statskontoret föreslår att stifts- och landsbiblioteken övergår till kommunalt huvudmannskap, vilket senare också beslutas.
- 1974 - Stifts- och landsbibliotekens samlingar överlämnas till värdkommunerna
- 1983 – Kalmar läroverks äldre bok- och handskriftsamling får nya lokaler i samma byggnad som stadsbiblioteket. Samlingen får nu åter namnet Stifts- och gymnasiebiblioteket.

Stiftsbiblioteken i siffror

Följande tabell är exempel på hur man kan beskriva stiftsbiblioteken i kvantitativa termer. Stiftsbiblioteken samlar data om sina verksamheter på lite olika sätt vilket gör att uppgifterna inte är helt jämförbara. Tabellen är tänkt att ge en bild av proportionerna mellan storleken på samlingen, antalet årsarbetskrafter och ärendemängden. Vad ett ärende kan vara syns dels i tabellen men framför allt i bilaga 2 där Helena Backman från Skara förtecknat ärenden och åtgärder på ett sätt som gör att man får en god överblick över verksamheten.

	Samlingarnas omfattning	Katalogiserat i LIBRIS	Bemanning (bibliotekarier) Antal personer /antal årsarbetskrafter	Antal ärenden Jan 2011-okt 2012
Kalmar	850 hyllmeter varav 25 hyllmeter handskrifter	1550 titlar	1 person /0,5 åak	Antal föredrag 2011: 4 Antal visningar 2011: 17 Antal besök 2011: 24 Antal utlandsförfrågningar 2012: 5 ¹¹
Linköpings stiftsbibliotek	235 000 volymer böcker (150 000 titlar) och 2 500 enheter handskrifter	110 000 katalogposter	2 personer / 2 åak	Från arkivmagasinen har under året som läsesalslån hämtats fram 480 handskriftsvolymer och 1.166 böcker (+ 73 för hemlån), 242 dagstidningslägg och 32 kartor. Som fjärrlån har lånats ut 95 mikrofilmer. Inlånade fjärrlån har varit 1 bok. Ca 1.956 kopior ur böcker och handskrifter har tagits för forskares räkning, varav 1.544 genom digital fotografering. ¹²
	Samlingarnas omfattning	Katalogiserat i LIBRIS	Bemanning (bibliotekarier) Antal personer /antal årsarb	Antal ärenden Jan 2011-okt 2012
Skara lands- och stiftsbibliotek	3 000 hyllmeter varav 20 meter 1500-talslitteratur, 100 meter 1600-tal, 500 meter 1700-tal samt 800 m 1800-tal, därtill ca 300 m handskriftmaterial	Ca 50%	1 person / 0,75 åak	66 ärenden Se vidare bil. 2
Västerås stiftsbibliotek	45 000 volymer böcker 25 000 småtryck 70 hyllmeter handskriftsmaterial	Ca 25 % av boksamlingen	1 person / 0,6 åak	Under 2011 har registrerats 49 förfrågningar och 28 besök, och fram till oktober 2012 har registrerats 32 förfrågningar och 16 besök. ¹³
Växjö stiftsbibliotek	Ca 100 000 verk. Handskriftssamlingen utgörs av 1 639 dokument	Ca 8 000 titlar	Ett team; ca 3 personer. Ingen jobbar heltid med stiftssamlingen	83 frågor 50 läsesalslån 6 pappers-kopior 27 digitala kopior ¹⁴

¹¹ Vad gäller frågor så är det blandat. Jag får ta emot frågor både genom e-post, telefon och besök.

Huvudsakligen är frågorna relaterade till den egna stiftssamlingen men det kan förekomma frågor som finner sina svar i andra samlingar, t.ex. lokalsamlingen på folkbiblioteket eller något annat bibliotek.

När det gäller utlandsförfrågningarna så har dessa under 2012 enbart handlat om musikalier. Tidigare har också andra frågor förekommit. (Kommentar av Håkan Bergcrantz)

¹² Uppgifter hämtade från Verksamhetsberättelse för funktion forskning 2011, skriven av Mathias von Wachenfeldt.

¹³ Förfrågningarna har främst mottagits via mail, vilket är den vanligaste kontaktkanalerna. Några frågor har även kommit via telefon eller via det beställningsformulär som användaren kan fylla i via bibliotekets webbplats.

En registrerad förfrågan rör sig i regel om en persons fråga vid ett visst tillfälle. Frågan kan röra sig om ett verk, eller flera, eller vara olika typer av frågor som ställts vid samma tillfälle. De är ändå registrerade som en förfrågan. Ett registrerat besök gäller en persons besök vid ett visst tillfälle. Kommer tre personer på besök vid samma tillfälle gällande samma förfrågan registreras tre besök. Statistiken är inte 100 % konsekvent, och är endast tänkt att ge en fingervisning om användningen.

Av det material som finns digitaliserat är endast de släkthistoriska handskrifterna under namnet "Hülphers genealogier" möjliga att mäta statistik på. Under 2011 registrerades 2626 besök, och fram till oktober 2012 har det registrerats 1906 besök.

Huvuddelen av Västerås stiftsbiblioteks användare kommer från Sverige, men en del kommer även från andra länder som Tyskland, Polen, Holland eller till och med Kanada. De utländska användarna har i regel en koppling till forskarvärlden. Även de svenska användarna har oftast en koppling till forskarvärlden, men även amatörforskare, släktforskare och lokalhistoriskt intresserade kommer med frågor.

(Kommentar av Helena Aspernäs)

¹⁴ De flesta förfrågningar kommer via mejl, en del per telefon och ganska många via besök (Kommentar av Lillo-Ann Ericsson)

Bilder från verksamheten

Jag avslutar bakgrundskapitlet med några exempel på frågor från användare som de ansvariga på stiftsbiblioteken bidragit med. Dessa exempel illustrerar mångfalden och komplexiteten i de frågor som ställs och ger ett antal ögonblicksbilder från verksamheten.

Växjö – Lillo-Ann Ericsson ger exempel på frågor

Doktorand från Carolina i Uppsala, söker dagböcker av Mathilda Foy. Under samtal med besökaren utvidgas frågan även till Marie Cederschiölds dagböcker. Mathilda Foys material fotograferas och CD:n skickas.

Doktorand från Lunds universitet söker Johan Siömans Dagbok från Poltava. Den finns redan digitaliserad och CD-skivan skickas till doktoranden.

Forskare från Florida, USA söker ett musikmanuskript av Hans Hake. Digital kopia produceras och skickas sedan.

Västerås – Helena Aspernäs ger exempel på frågor

En man vill skriva en liten biografi över en anfader som var lektor vid Högre allmänna läroverket i Västerås på 1800-talet. I Stiftsbiblioteket hittar han delar av anfaderens personarkiv, verk skrivna av honom, samt minnesverser och artiklar från lokaltidningen skrivna över honom.

En tjeckisk forskare undersöker krigsbyten från 30-åriga kriget och beställer fram åtta böcker som möjligen kan ha tillhört Beck von Leopoldsdorff.

En tysk arkivarie beställer en digital kopia av Cyriacus Lentulus verk Cartesius triumphatus, Frankfurt, 1653, samt information om bokens proveniens.

En svensk forskare beställer fram tio äldre handskrifter, bland annat Oeconomia christiana av Laurentius Petri, avskrift av Joh. Lampadius, 1602.

Linköping – Mathias von Wachenfeldt ger exempel på frågor

Jag är intresserad av några bilder som rör möbeltillverkningen i Tranås och som jag tror finns i Elis Kågéns arkiv. Stämmer detta? Är bilderna digitaliserade? Jag behöver dem som illustration till en bok om svensk möbeltillverkning.

Jag söker en släktutredning över släkten xx. Enligt uppgift från Genealogiska föreningen skall det finnas en sådan släktutredning i Frösts släktanteckningar i Stifts och landsbiblioteket i Linköping.

I would be very curious to learn more about the academic album of Georg Wallin the Younger (Ms B 128 1-2). In particular, is it possible to know whether:

1. Wallin visited the library of ... prof. J. F. Mayer on a trip to Greifswald possibly in the period between 1708 and 1712.

2. Wallin visited the library of the University of Leipzig or had contact with ... prof. J.B. Mencke there.

3. If there is more information in the Stiftsbiblioteket on Wallin's holdings of Judaica, that would also be of great interest to me.

I hope that this query does not go (too far) beyond the bounds of what one may ask at a distance.

(Mail från Dresden State Art Collections)

Jag gjorde ett mycket lyckat besök hos er för några månader sedan. Nu är jag ute efter en möjlig komplettering. I Eleazar Albins Histoire naturelle des oiseaux (1750) volym 3 skulle tabula 8 kunna föreställa en Pelecanus aquilus. Kan jag få be om hjälp med att undersöka om så är fallet? Då återvänder jag med kamera. Det skulle kunna bli en pangbild i min bok om vetenskapsmannen x.

Jag har lyckats få fram att Stiftsbiblioteket i Linköping bör ha ett avlatsbrev på latin utfärdat, av Jacob Ulvsson 1472, som skall röra Kalix.

My name is xx and I am a professor of Medieval History in the University of Gdansk. According to the information published in 1914 and 1967 in ... there is in your collection a medieval manuscript ... on relations between Kingdom of Poland and The Prussian state of Teutonic Order.

Frågan resulterade i att personen besökte biblioteket.

Jag arbetar på en bok med historia från Ekerö. Enligt uppgift finns i biblioteket material från Erik Lindschöld, som anlade godset Stafsund. Jag söker en viss uppgift, som lär finnas i hans efterlämnade handlingar angående hur han fick besök av kung Karl XI på Stafsund; kungen välte ut L:s bläckhorn och uppmanade honom att återinträda i kungens tjänst. Jag är tacksam om biblioteket kan bekräfta denna uppgift.

Greetings from California. My name is xx and I am an associate professor in the English Department here at California State University. My research focuses on eighteenth-century British literature, and right now I am working on an eighteen-century London publisher called Tomas Lowndes. According to WorldCat, you hold a title called "T. Lowndes's Catalogue for 1777. ... Would it be possible to obtain a copy of that catalogue? I have found other catalogues in other libraries, but you seem to be the only library where this particular year has survived.

Vi levererade en digital kopia av boken, som nu också är utlagd på vår hemsida.

Jag är från Helsingfors universitet och gör historisk forskning om Paulus Juustens krönika från 1500-talet. Jag skulle vilja veta om det finns handskrifter av den här krönikan också i ert bibliotek.

Efter positiv respons en följdfråga rörande beskrivning av handskriften: innehåll, datering, ursprunglig proveniens, material, format, eventuella vattenmärken, textens uppställning, manuskriptets läggsammansättning, foliering, inbindning.

Kalmar – Håkan Bergcrantz ger exempel på frågor

Det som har efterfrågats är bl.a. :

Handskriftssamlingens brev och dagböcker och anteckningar (Abr. Ahlqvist, P. Frigelius, J.C. Linnerhielm, M. Wallenstråle, G. Wallin, N. Bechstadius, A. Löfman samt Stagneliusmanuskripten och musikalier).

Prästmöteshandlingar.

Prästmatrklar och elevmatrklar.

Almanackor och kalendrar

KVAH (Kungl. Vetenskapsakademiens handlingar)

Läroböcker i historia och geografi (Oscar Dahm, Sven Lagerbring, Olof Dalin)

Svenskt Diplomatarium

Calmar Stiftstidningar

Linné-samlingen

Värnanäsmappen med planritningar över Kvarnholmen

Svenskt 1500-tals och 1600-talstryck

Polonia

Kalmartryck

Teologisk litteratur samt facklitteratur i ämnena historia och filosofi.

Det händer dessutom att jag får lite "annorlunda" frågor som t.ex. handlar om att identifiera manuskript. För ett tag sedan gällde det en sida ur ett medeltida graduale (gällande påskveckan). Senare ett anonymt tryck från tidigt 1800-tal. Frågor som kan ta ganska lång tid att besvara.

För att ta några näraliggande exempel så kan jag nämna att för en halvtimme sedan fick jag ett telefonsamtal där man frågade efter gravyrer och akvareller av J.C Linnerhielm. Detta samtal resulterade i ett besök här på måndag eller tisdag.

Man har från utlandet frågat om musikalier under året. Dessa frågor har ställts genom e-post.

Det har då gällt särskilda stycken och om de skulle kunna tillgängliggöras.

Det har nyligen frågats om Samuel Pufendorfs De rebus Carolo Gustavo Sveciae rege gestis commentariorum

Skara – I bilaga 2 har Helena Backman förtecknat ärenden och exempel på frågor ställda till stifts- och landsbiblioteket i Skara under ett års tid.

Stiftsbibliotekets olika roller

Den som sätter sig in i stiftsbibliotekets tillkomst, historia och utveckling förstår snabbt att dessa bibliotek genomgått flera stora förändringar som självklart påverkat verksamheten. Stiftsbibliotekets olika huvudmän genom tiderna har gjort att den ena rollen lagts till den andra. Det har resulterat i att ett stiftsbibliotek idag har flera sinsemellan olika roller att upprätthålla.

Jag har i min analys förutsatt att stiftsbibliotekets grundläggande uppgift är att bevara och tillgängliggöra stiftsbibliotekets samling. Boksamlingen är kärnan i verksamheten oberoende av roll. Jag kommer i den här kartläggningen att utgå från följande fyra roller:

- **Den ursprungliga rollen som stifts- och läroverksbibliotek med en vetenskaplig, forskande inriktning.** I den här rollen har bibliotekets samlingar byggts upp. Den utgör stiftsbibliotekets kärna. Användare idag är forskare och studenter som använder samlingen som forskningslitteratur eller som forskningsmaterial.
- **Den lokala förankringen.** Det material som ingår i stiftsbiblioteket har på flera sätt en lokal prägel. Det kan vara samlingar, enskilda titlar, enskilda dokument och hela personarkiv och som donerats till stiftsbiblioteket av en person med lokal anknytning. Det kan också vara material, exempelvis tryckta böcker, som använts av personer med lokal anknytning och på så sätt blivit värdefull ur en lokalhistorisk synvinkel. Samlingen kan i den här bemärkelsen vara en nyckel till ortens och regionens kulturhistoria. Användare idag är forskare, hembygdsforskare, släktforskare och allmänhet med intresse för lokalhistoria.
- **Den nationella rollen.** Stiftsbibliotekets samlingar utgör en del i det samlade nationella beståndet. Vart och ett av stiftsbiblioteket bidrar med väsentligt material som inte finns någon annanstans i landet. I vissa fall är materialet unikt i världen. Användare idag är forskare såväl nationellt som internationellt.
- **Den nuvarande rollen som en del i ett folkbibliotek.** Rollen har vuxit fram ur sammanslagningen med respektive folkbibliotek på den ort där stiftsbibliotekets samlingar funnits. Rollen har tillkommit långt efter det att den huvudsakliga boksamlingen skapats och utvecklas från 1974 när kommunaliseringen skedde och fram till idag. Rollen består i att bidra till folkbibliotekets uppdrag. Målgruppen är i första hand en läsande allmänhet men också barn och unga.

De tre första rollerna har en avgränsad användningsgrupp medan den fjärde rollen har en bredare målgrupp. Syftet med de tre första rollerna får antas vara att stödja forskare av olika slag när det gäller att hitta fram till boksamlingen. Syftet med den fjärde rollen får antas vara det som står i bibliotekslagen angående folkbibliotekets uppgift d.v.s. att främja intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt.¹⁵

Jag menar att stiftsbiblioteket kommer till sin fulla rätt när det finns en balans mellan de olika rollerna och när flera av dem samverkar. Att vara en del i ett folkbibliotek där antal besök och utlån har hög prioritet kan kanske gå på kollisionskurs med behovet att avsätta resurser för internationell forskning. Det sistnämnda kan t.ex. handla om att tillfredställa önskemål om omfattande digitalisering av verk i stiftsbibliotekets ägo. Begränsade resurser kan göra att det är svårt att leva upp till de olika krav som ställs utifrån de olika rollerna. När rollerna går åt olika håll eller hamnar i konflikt uppstår svårigheter för stiftsbiblioteket att verka på ett optimalt sätt.

¹⁵ SFS 1996:1596 2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.

På spänd och slak lina

Jag är inte den första att se svårigheterna med en biblioteksverksamhet som drar åt olika håll. Många specialbibliotek lider av en sådan splittring.

Vad är framgångsrikt i längden? frågar Magdalena Gram i artikeln "Specialbiblioteken på spänd och slak lina". Gram resonerar kring vilken inriktning som är att föredra för ett specialbibliotek: Att koppla biblioteket till forskning och utställning eller till en mer utåtriktad förmedlingsverksamhet. Gram förordar forskningen och lämnar sitt uppdrag som chef för ett specialbibliotek när moderorganisationen istället väljer att lägga biblioteket tillsammans med den utåtriktade förmedlingsverksamheten.¹⁶

Kerstin Assarsson Rizzi resonerar istället kring begreppen historisk kontra samtidsorienterad verksamhet. Assarsson Rizzi menar att det kanske skulle kunna gå att dra en gräns mellan värdefulla tryckta boksamlingar som behöver förvaltas med stor kunnighet och levande modern biblioteksservice som kräver annan kompetens. Assarsson Rizzi tror att en nationell plan skulle kunna peka på vilken samling som skulle behöva den ena eller den andra kompetensen. På det sättet skulle den splittring av resurser som försöker ha båda inriktningarna få ett slut.¹⁷

Måste det vara ett antingen eller? Går det inte att vara både och? Är det överhuvudtaget möjligt att välja inriktning för ett specialbibliotek? Kan ett stiftsbibliotek välja bort någon av sina roller? Det är frågor att ha i bakgrunden när man tittar närmare på specialbibliotek i allmänhet och stiftsbibliotek i synnerhet.

Alla dessa planer

Till hjälp mot splittringen och för att bistå specialbiblioteken och rädda samlingarna har ett antal nationella planer föreslagits genom åren. Jag redovisar ett urval:

- År 1998 gjorde Lars Björdal och Per Cullhed en förstudie till en nationell bevarandeplan för svenska bibliotek.
- I januari 2004 publicerades utredningen "KB – ett nav i kunskapssamhället" (SOU 2003:129) som bl.a. föreslog en nationell bevarandeplan och ett nationellt bevarandeseckretariat.
- På Kulturdepartementets uppdrag gjorde KB år 2010 en nationell plan där special- och stiftsbibliotek omnämns.
- I Kerstin Assarsson Rizzis kartläggning från 2010 föreslogs en nationell biblioteksplan
- I december 2011 fattade regeringen beslut om en nationell strategi för digitalisering av kulturarvet och ett samordningssekretariat, Digisam, skapades.
- I början av 2012 publicerades "Kungliga bibliotekets plan för nationell biblioteksutveckling och samverkan"
- I skrivande stund, oktober 2012, efterfrågar många en nationell biblioteksstrategi.

Sammanfattningsvis kan man säga att det genomgående är många goda tankar som uttrycks i dessa planer och att de flesta utredare återkommer till ungefär samma sak; d.v.s. att det behövs någon typ av nationell planering och nationellt ansvar för äldre värdefullt material.

¹⁶ Gram i BBL, 2008:7

¹⁷ Assarsson Rizzi s. 36

3 Framgångsfaktorer

När man studerar stiftsbibliotekets olika roller, olika användargrupper och begränsade resurser uppstår självklart frågan: hur är det möjligt för stiftsbiblioteket att få verksamheten att fungera? Efter intervjuer, samtal och besök är min uppfattning att det finns ett antal faktorer som har betydelse för att få stiftsbibliotekets verksamhet att fungera. Dessa faktorer kan fungera som ett smörjmedel för att få ihop rollerna och blir på så sätt framgångsfaktorer.

Jag kommer i detta avsnitt att beskriva faktorerna och resonera kring i vilken utsträckning de idag fungerar som framgångsfaktorer. I nästa avsnitt diskuterar jag hur de skulle kunna utvecklas.

Faktorerna har jag tagit fram dels genom att titta på resultaten från Kerstin Assarsson Rizzis kartläggning och dels genom intervjuer med dem som arbetar med respektive stiftsbiblioteks samlingar. De faktorer jag kommer att använda är:

- stödjande strukturer
- relevant kompetens
- miljö som synliggör
- dokumenterad kunskap om användningen – inte bara tyst kunskap
- publicerad och spridd beskrivning av samlingarna
- katalogisering i nationella och internationella kataloger
- tillgänglighet genom digitalisering
- nätverksarbete lokalt, regionalt, nationellt och internationellt

Man kan fråga sig i vilken grad dessa faktorer är unika för stiftsbiblioteken. Är det samma faktorer för alla specialbibliotek? Fortsatt arbete med kartläggning av nya grupper av specialbibliotek får utvisa det men helt klart finns stora likheter mellan de humanistiska specialbiblioteken och stiftsbiblioteken.

Stödjande strukturer

Med struktur i en organisation menar jag organisationsmodell, beslutsprocesser och budgetprocess. Verksamhetsplaner, kommunikationsplaner och kompetensplaner är också viktiga beståndsdelar i en organisations struktur. Kulturplaner och biblioteksplaner är specifika för kultur- och biblioteksorganisationer. En god struktur ger kontinuitet och gör organisationen mindre personberoende. Det blir också lättare att följa upp verksamheten. Strukturerna blir ***stödjande*** för stiftsbiblioteket när de uttrycker huvudmannens och biblioteksledningens ansvar och avsikter med stiftsbibliotekets verksamhet.

Stiftsbiblioteken ingår i folkbibliotekets verksamhetsplaner och nämns i vissa fall i kommunens biblioteksplan. På flera av biblioteken finns bevarandeplaner och även planer för säkerheten. På fyra av de fem kartlagda stiftsbiblioteken finns en tjänst med särskilt utpekat ansvar för stiftssamlingen. Tjänstebeskrivningar som talar om vad den som ansvarar för stiftsbiblioteket ska göra eller bör kunna är inte praxis att använda. Stiftsbiblioteken finns i allmänhet inte representerade i respektive biblioteks ledningsgrupp och har ingen eller väldigt liten egen budget.

Relevant kompetens

Frågan om kompetens har en nära koppling till begreppet stödjande struktur. En stödjande struktur innehåller någon slags plan eller policy för vilken kompetens som organisationen behöver för att kunna ta hand om och tillgängliggöra stiftsbibliotekets samling. Det handlar dels om att den ansvarige för stiftsbiblioteket har rätt kompetens och dels om att biblioteksledning, omgivande biblioteksorganisation och huvudman också har det.

Vari består då kompetensen? För den som är direkt ansvarig och i det dagliga arbetar med stiftsbibliotekets samlingar är språkkunskaper viktiga, både i klassiska språk och i de större europeiska språken. Ämneskunskaper är också viktiga och de ämnen som nämns i intervjuerna är bl.a. historia, teologi, litteraturhistoria. Bibliotekarietikunskaper och arkivkunskap är självklara kunskaper, likaså bokhistoria och kulturhistoria. Musikkunskaper är också viktiga med tanke på stiftsbibliotekens innehav av äldre musikalier som efterfrågas av internationella forskare. Både bredd och djup inom kulturområdet krävs för att förstå samlingarna och flera talar i intervjuerna om behovet av klassisk bildning. Rätt kompetens gör att det går att tillmötesgå alla typer av förfrågningar.

Kompetens i hela organisationen

Stiftsbiblioteken har idag en stark kompetens när det gäller personalen som arbetar med samlingarna men jag uppfattar att det skulle behövas någon typ av struktur för att också fortsatt säkerställa kompetensen vid rekryteringar, t.ex. en tjänstebeskrivning.

Kompetens skulle i än högre grad bli en framgångsfaktor om kunskapen om stiftsbiblioteken också säkerställdes i ledning, övriga organisationen och hos huvudmannen. Det är viktigt för att rätt beslut ska kunna tas och medel kunna skjutas till vid rätt tillfälle. Det finns flera goda exempel på hur den ansvarige för stiftsbiblioteken informerat kulturnämnd, ledning och personal i det egna biblioteket men jag uppfattar att kontinuiteten saknas och utan struktur är risken stor att såväl stiftsbibliotekets kompetens som hela organisationens och huvudmannens kunskap och stiftsbiblioteket blir personberoende.

Jag har i den här kartläggningen inte undersökt hur omgivande organisation, biblioteksledning och huvudman ser på sin egen kompetens när det gäller stiftsbiblioteken. Jag kan bara konstatera att det inte finns någon kompetensplan som formulerar vad respektive grupp bör kunna.

Kompetensutveckling

Förutom att den som ansvarar för en stiftsbibliotekssamling behöver ha hög och relevant kompetens från början, behövs också en kontinuerlig fördjupning i specifika frågor och kontinuerlig kontakt vad gäller nationell och internationell utveckling inom t.ex. katalogisering och digitalisering.

Miljö som synliggör

Ett specialbibliotek verkar ofta i en omgivande miljö. Det kan vara ett museum, ett arkiv, en myndighet. Den omgivande miljön kan vara av historisk karaktär, en mötesplats för olika yrkeskategorier eller en miljö där biblioteket samverkar med andra institutioner.

För fyra av de fem stiftsbiblioteken är folkbibliotekets lokaler den närmaste omgivande miljön. Så är det för stiftsbiblioteken i Linköping, Västerås och Växjö. I Linköping finns en speciell forskaravdelning, en permanent utställning och möjlighet till tillfälliga utställningar med material från stiftsbibliotekets samlingar. I Västerås och Växjö manifesteras stiftsbiblioteket med en plats i folkbibliotekets yta och tillfälliga utställningar i montrar. I Kalmar finns stiftsbiblioteket i samma byggnad som folkbiblioteket men avskilt från

folkbiblioteket och utan att visa upp sig i folkbibliotekets lokaler. Möjligheten att göra tillfälliga monterutställningar finns även i Kalmar men man har avstått från detta av säkerhetsskäl. Skara skiljer ut sig genom att inte ha lokaler i samma hus som folkbiblioteket. Istället finns stiftsbiblioteket i ett eget hus med turistbyrån i bottenplanet.

På vilket sätt blir synliggörande miljö en framgångsfaktor? Det handlar om att stiftsbibliotekets samlingar blir synliga i det vimmel av besökare som folkbiblioteket erbjuder och flera nämner att utan folkbiblioteket som "ingång" skulle få hitta fram till stiftsbibliotekets samlingar. Stiftsbiblioteket tillför folkbiblioteket möjligheten att vara en studieplats och en mötesplats för forskare av olika slag. Amatörforskare och forskare från lärosäten möts.

Webbsidan

Miljön är inte bara den fysiska lokalen, bibliotekets webbsida spelar en minst lika stor roll för stiftsbibliotekets synlighet. Alla stiftsbibliotek har egna sidor i anslutning till folkbibliotekets webbsida. Flera av biblioteken visar upp digitaliserat material. Skara stiftsbibliotek har även möjlighet att på kommunens webbsida visa upp "månadens bokband".

Dokumenterad kunskap om användningen – inte bara tyst kunskap

Vilka är användarna av stiftsbibliotekens samlingar? I intervjuerna ges exempel på många olika typer av användare. Det är professionella forskare både från närliggande lärosäten och från andra länder. Det är amatörforskare med lokal förankring och en bred allmänhet. Frågorna som ställs är ofta av stor komplexitet och de kommer via mejl, telefon och besök. Att svara kräver både bildning, erfarenhet och fantasi. Den ansvarige för stiftsbiblioteket behöver ofta förberedelse för att kunna ta fram relevant material. Möjligheten att få handledning och hjälp och att studera material på plats finns på samtliga stiftsbibliotek.

Alla stiftsbiblioteken har organiserade visningar för grupper och skolklasser. Alla har också kontakt med de lärosäten som finns i närheten. Kontakten kan bestå i introduktioner och visningar för studenter och forskare men i vissa fall kan det också innebära undervisning och handledning. Föreläsningar för olika lokala föreningar och andra intresserade grupperingar görs också.

Stiftsbiblioteken har generösa öppettider, ofta samma som det omgivande folkbiblioteket, trots låg bemanning. Tillgängligheten är på det sättet så stor som det är möjligt. Alla intervjuade betonar att man skulle vilja ägna mer tid till utåtriktad verksamhet och organiserad undervisning om det fanns tid.

Kunskapen om användarna är stor hos var och en av de ansvariga för stiftsbiblioteken men möjligheten att dokumentera och använda kunskapen systematiskt är begränsad, främst p.g.a. tidsbrist. Det betyder att kunskapen finns hos bibliotekarierna men inte tas tillvara fullt ut.

Kunskap om användning ger utvecklingsmöjligheter

Kunskap om användningen har betydelse för hur verksamheten utvecklas och jag tror att detta är ett område som skulle kunna utvecklas till en större framgångsfaktor. Det är kostsamt att göra användarundersökningar och att kontinuerligt dokumentera t.ex. referensfrågor och svar. Det gör att mycket av kunskapen blir personberoende och tyst kunskap. Den finns hos de personer som arbetar med samlingarna men man saknar en modell där kunskapen används systematiskt för att utveckla verksamheten och sprida kunskapen. Hur användarna söker material och hur detta sökande utvecklar sig är en viktig kunskap för att kunna utforma rätt tjänster.

Publicerad och spridd beskrivning av samlingarna

Med beskrivning av samlingarna menar jag all typ av dokumentation av samlingarna men också hur dokumentationen och beskrivningarna används för att marknadsföra och utveckla samlingen. Beskrivningarna behövs för att vägleda användare som söker ett ämne eller inom ett bredare område, snarare än en viss titel. Beskrivning kan t.ex. vara som i Linköpings fall en väl utbyggd webbplats där både information om samlingarna och exempel ur samlingarna finns att tillgå i digital form. Beskrivning kan också vara i en klassisk form som i Västerås fall där man har en tryckt bibliografi för tidsperioden 1619-1974.

Beskrivning av samlingarna är en nyckel till större användning

Kerstin Assarsson Rizzi skriver apropå de humanistiska specialbiblioteken att tre program är nödvändiga; beskriva, katalogisera och digitalisera.¹⁸

Även om allt katalogiseras och vissa delar digitaliseras så behöver samlingarna beskrivas på ett användarvänligt sätt. Beskrivningarna behöver också publiceras i lämpliga sammanhang. När t.ex. ett nytt forskningsområde öppnas på ett lärosäte behöver studenter och forskare snabbt kunna bilda sig en uppfattning om vilket material som skulle kunna vara användbart och var det finns. Att beskrivningarna ska finnas på flera språk än svenska är självklart.

Men det handlar inte bara om att det enskilda stiftsbiblioteket behöver beskrivas på flera språk. Information om de olika stiftsbibliotekens samlingar behöver också länkas ihop, dels med varandra dels direkt till forskningens infrastruktur.

Katalogisering i nationella och internationella kataloger

Katalogisering är en stark framgångsfaktor. Att materialet blir sökbart gynnar alla, såväl forskare som allmänhet och både det internationella, det nationella och det lokala perspektivet. Kerstin Assarsson Rizzi menar i sin kartläggning att katalogisering är det primära och det som först av allt bör få resurser, när det gäller de humanistiska specialbiblioteken.¹⁹ Detta gäller i allra högsta grad även stiftsbiblioteken.

Vari består katalogiseringen på ett stiftsbibliotek? Det handlar dels om katalogisering i RISM, en internationell musikkatalog.²⁰ Alla stiftsbibliotek har katalogiserat sitt musikinnehav i RISM och på det sättet gjort det tillgängligt för nationell och internationell forskning. Eftersom material finns i RISM kommer också många förfrågningar på just detta material. Alla intervjuade uppfattar att man gjort ett viktigt material tillgängligt på det här sättet.

Samma tanke finns när det gäller katalogisering i LIBRIS. Stiftsbiblioteken vill, genom att katalogisera i LIBRIS, göra sitt material tillgängligt för forskning såväl nationellt som lokalt och för både akademisk forskning som för t.ex. hembygdsvetenskap. Katalogiseringssituationen ser lite olika ut mellan stiftsbiblioteken. Växjö, Skara och Västerås har via ett projekt med externa medel påbörjat katalogisering i LIBRIS. I Västerås är ca en fjärdedel av samlingen inlagd i LIBRIS. I Skara har ungefär hälften av det äldre materialet lagts in. Skara har också varit pionjärer i det att man lagt in ett antal handskrifter i LIBRIS. Kalmar har inte deltagit i projektet men har med egna medel katalogiserat i LIBRIS och i skrivande stund finns 1602 titlar inlagda. I Linköping är situationen annorlunda eftersom det mesta, förutom handskrifterna, redan finns i LIBRIS.

¹⁸ Assarsson Rizzi s. 46

¹⁹ Ibid s. 34

²⁰ RISM står för Répertoire International de Sources Musicales. Se <http://www.rism.info/en/home.html>

Katalogisering kräver resurser

Ett av problemen när det gäller katalogisering är förstås att kunna avsätta resurser för att göra arbetet. Eftersom bemanningen är låg och samlingarna är stora hinns väldigt lite med inom den ordinarie tiden och budgeten. Det ovan nämnda projektet som Växjö, Skara och Västerås drivit tillsammans är slut och den katalogisering som sker går långsamt. En plan för fortsatt katalogisering finns men medel saknas. I Kalmar fortsätter man att katalogisera i den takt som de egna resurserna medger.

Tillgänglighet genom digitalisering

Begreppet digitalisering kan ha skilda betydelser beroende på i vilket sammanhang och av vilken aktör det används. Begreppet digitalisering används i detta sammanhang för att beskriva den process där analogt material, till exempel en bok, via skanning eller fotografering konverteras till digitalt format och görs tillgänglig via en online-katalog.

Digitalisering är en framgångsfaktor på det sättet att tillgängligheten ökar för alla användargrupper. Samtliga stiftsbibliotek lånar idag ut väldigt lite, istället gör man material tillgängligt via digitala kopior. Digitalisering underlättar för internationella forskarkontakter, men även lokalt då man i vissa fall tillåter besökare att fotografera med digitalkamera.

Arbetet med digitalisering på stiftsbiblioteken finns väl beskrivet i en studentuppsats från 2012 skriven av Pia Letalick Rinaldi. Uppsatsförfattaren tar i sina slutsatser fram ett antal problemområden när det gäller stiftsbibliotekens digitalisering bl.a.

- Ekonomiska och personella resurser
- Bevarande och lagring
- Upphovsrätt
- Digital plattform och nationell strategi ²¹

Digitalisering kräver nationella lösningar

Vad behövs för att digitalisering fullt ut ska vara en framgångsfaktor? Lagringsfrågan är uppenbar och väntar på svar både när det gäller utrymme och kostnader. Och hur ska man tillgängliggöra? Vem hittar det digitala materialet? Behovet av nationella lösningar, både när det gäller planering, lagring och tillhandahållande är tydligt. Om digitalisering är hett så är katalogisering knappt ljummet, menar en person i intervjuerna och det beskriver läget. Medel behövs både till katalogisering och till digitalisering om syftet med tillgänglighet ska uppnås.

Nätverksarbete lokalt, regionalt, nationellt och internationellt

Kerstin Assarsson Rizzi menar att det är typiskt för ett specialbibliotek att personalen är aktiva i olika typer av nätverk. Skälen till det är att biblioteken ofta är små med få anställda, man saknar kolleger eftersom man verkar i en omgivande organisation som delvis har ett annat uppdrag.²² Situationen är i många delar den samma för stiftsbiblioteken. Även om kolleger finns i organisationen arbetar man med olika saker. Jag menar att nätverksarbetet är en stark framgångsfaktor och att nätverksarbetet i stiftsbibliotekets fall höjer kompetensen och gynnar både den lokala förankringen och det nationella perspektivet utan att verka splittrande.

Hur ser nätverksarbetet ut för ett stiftsbibliotek? Det kan vara kontakter och samarbete med läns museet, med närmaste lärosäte och med hembygdsföreningar. Det kan också vara

²¹ Letalick Rinaldi s. 42

²² Assarsson Rizzi s. 47

kontakter med lärda sällskap som har intressen i stiftsbibliotekets samling. Andra exempel är projekt tillsammans med arkiv eller bibliotek. Undervisning och handledning till studenter och forskare på närliggande lärosäten är också en viktig del.

Att de fem stiftsbiblioteken träffas regelbundet och utbyter tankar är ett viktigt nätverk som samtliga ansvariga lovordar i intervjuer och samtal.

4 Stiftsbibliotekets dilemma - analys och diskussion

Olika roller med delvis olika kompetenser

Jag har i tidigare avsnitt tittat på stiftsbibliotekets olika roller. De fyra olika rollerna har delvis olika användargrupper men har själklart boksamlingen som sin utgångspunkt. Jag har förutsatt att stiftsbibliotekets grundläggande uppgift är att bevara och tillgängliggöra stiftsbibliotekets samling.

Den ursprungliga rollen som vetenskapligt bibliotek är, enligt min mening, den grundläggande och den starkaste rollen. Att vara ett vetenskapligt bibliotek är själva kärnan i stiftsbibliotekets väsen. Användargruppen är forskare och studenter såväl lokalt som nationellt och internationellt. För att jobba med stiftsbibliotekets samlingar i den här rollen krävs hög och relevant kompetens. Frågorna som ställs är ofta komplexa och det krävs tid för att kunna ge tillfredställande svar.

Den roll som kommer därefter i styrka och omfattning är den roll som jag kallat för den lokala förankringen. Användargruppen är något bredare med både akademiska forskare och andra typer av forskare; hembygdsforskare, släktforskare etc. Användargruppen studerar materialet i samlingen ur en lokalhistorisk aspekt. Frågorna som ställs är lika komplexa som för det vetenskapliga biblioteket. Kompetensen som krävs för att jobba med stiftsbibliotekets samlingar i den här rollen är lika hög som för det vetenskapliga biblioteket.

Den roll som skulle kunna utvecklas mer är den nationella rollen. Den nationella rollen omfattar tanken att samlingen är en del i en nationell helhet med ett innehåll som berikar och kompletterar t.ex. nationalbibliotekets samlingar ur olika aspekter. Även här är målgruppen forskare och studenter, men kunskapen om samlingen och kopplingen till lärosätenas bibliotek i landet och till nationalbiblioteket skulle kunna öka. Den nationella rollen är självklar med tanke på materialet. Rollen går hand i hand med rollen som vetenskapligt bibliotek och har samma målgrupp.

Rollen som del i ett folkbibliotek skiljer ut sig från de övriga tre genom att ha en bredare målgrupp och andra syften. Folkbiblioteket förväntas arbeta med t.ex. läsfrämjande och livslångt lärande. Folkbibliotekets samlingar strävar mot förnyelse snarare än bevarande av äldre material. Att jobba med folkbibliotekets uppdrag kräver en delvis annan kompetens än det vetenskapliga biblioteket. Som jag uppfattar det försöker stiftsbiblioteken var och en att bidra till folkbibliotekens primära uppdrag. Det kan t.ex. handla om att den historiska aspekten vävs in i läsfrämjandet. Det kan också handla om att stärka folkbibliotekets förmedlande roll när stiftsbibliotekets samlingar visas upp i olika sammanhang.

Splittring

Rollen som vetenskapligt bibliotek och rollen som lokalt förankrad samling är, som jag uppfattar det, sällan i konflikt med varandra. När det gäller den nationella rollen kontra den lokala uppfattar jag inte heller några konflikter, snarare att de kompletterar varandra, åtminstone när det gäller vilka kompetenser som behövs för att jobba med stiftsbibliotekets samling i dessa båda roller. Däremot föreställer jag mig att en nationell roll kan hamna i konflikt med det uppdrag som folkbiblioteket har av sin huvudman och att en kommunal huvudman varken har resurser eller intresse av att ta fram nationella lösningar på problem som stiftsbiblioteket står inför när det gäller t.ex. katalogisering och digitalisering.

Rollen som del i ett folkbibliotek med läsfrämjande som uppgift kan hamna i konflikt med övriga tre roller när det gäller kompetens. Läsfrämjande respektive bevarande och tillhandahållande av vetenskaplig litteratur kräver delvis olika kompetenser. Min uppfattning är att man inte kan ersätta den kompetens som boksamlingen kräver med den kompetens som arbetet med läsfrämjande åtgärder har. Däremot menar jag att kompetens kring läsfrämjande och livslångt lärande kan berika den kompetens som boksamlingen kräver.

När det gäller kompetens kan det förmodligen bli problem om resurserna tryter. Det finns exempel från andra specialbibliotek där huvudmannen inte haft resurser att rekrytera ny personal med relevant kompetens till biblioteket vid t.ex. pensionsavgångar. Andra personer med sådan kompetens som krävs för organisationens huvudsakliga uppdrag (t.ex. arkivarie, museiintendent eller annan tjänsteman) har då fått ta hand om biblioteket, alternativt har biblioteket stängts.

Smörjmedlet

Förutom de fyra olika rollerna har jag också lyft fram ett antal framgångsfaktorer som jag menar blir ett smörjmedel så att de olika rollerna får en balans och håller ihop mer än splittrar verksamheten på stiftsbiblioteken.

Stödjande struktur är den grundläggande faktorn som kan bidra till att de andra faktorerna utnyttjas mer. Med stödjande strukturer får stiftsbiblioteket en tydlig inriktning på sin verksamhet genom måldokument, verksamhetsplaner och biblioteksplaner, budget. Stiftsbibliotekets roll i folkbiblioteket kan genom stödjande strukturer bli tydlig. I de stödjande strukturerna ingår också att biblioteksledning och huvudman uttrycker hur mycket personalresurser man avsätter för stiftsbiblioteket, mål och hur kompetens knyts till stiftsbiblioteket och vilken kompetens man anser vara relevant. Om de stödjande strukturerna är på plats blir personberoendet mindre.

Genom stödjande strukturer kan man uttrycka vilka målgrupper som är prioriterade och vilken roll stiftsbiblioteket har i förhållande till dessa.

Jag tror att en stödjande struktur har potential att bli en större framgångsfaktor för stiftsbiblioteken än vad som är fallet idag. Att stiftsbiblioteket ingår i bibliotekets verksamhetsplan och i kommunens biblioteksplan är kanske självklart på de flesta håll, men följs planerna upp och dokumenteras resultaten systematiskt? Analyserar huvudmannen och biblioteksledningen vilken påverkan stiftsbiblioteket har på den övriga biblioteksverksamheten? Att ha en stödjande struktur som genom lärande uppföljning tar reda på effekterna ger en bättre användning av resurserna.

Med tanke på stiftsbibliotekets mångfacetterade verksamhet skulle ett regionalt synsätt på verksamheten eventuellt passa bättre för att beskriva vad man vill med stiftsbiblioteken. I de regioner som ingår i Samverkansmodellen finns möjlighet att uttrycka något sådant i den regionala kulturplanen.²³ Det regionala perspektivet, d.v.s. man är både ett vetenskapligt bibliotek, en lokalt förankrad samling som används av forskare vid det närmaste lärosätet.

Relevant kompetens hör tätt samman med stödjande strukturer. Genom stödjande strukturer kan huvudmannen uttrycka vilken bemanning stiftsbibliotekets samlingar ska ha när det gäller omfattning och kompetens. I en stödjande struktur ingår också en struktur för att säkerställa relevant kompetens i direkt anslutning till stiftssamlingen men också i hela

²³ SFS 2010:2012

organisationen och i biblioteksledning och hos huvudman. Innehållet i stiftsbibliotekets samlingar bör självklart styra vilken kompetens och bemanning man väljer.

Jag menar att relevant kompetens i en stödjande struktur är en av de viktigaste, och kanske till och med den allra viktigaste faktorn för ett stiftsbibliotek. Utan relevant kompetens skapas helt enkelt ingen tillgänglighet till samlingarna. Samlingarna blir tillgängliga först när medarbetare i hög grad behärskar relevanta språk, katalogisering, och har relevant ämneskunskap. Att lära sig samlingarna genom att arbeta med dem räcker inte enligt min uppfattning.

Om **kunskapen kring användningen** dokumenteras stärks kompetensen och kompetensöverföringen kring samlingen. Det blir lättare att bemanna och avgöra vilken kompetens som krävs om man vet hur samlingen används, vilka frågor som ställs och hur användarna söker sig fram. Då går det också att avgöra vilka redskap och vilka tjänster som är lämpliga att utveckla i det fysiska biblioteket och på webben för att samlingen ska bli sedd och använd. Man brukar i sammanhanget använda begreppet tjänstedesign.

Om **miljön kan synliggöra** samlingarna så att användare på plats och via webb förstår att stiftsbiblioteket dels är en del av folkbiblioteket och dels en del i ett större nationellt sammanhang så kan alla typer av användare hitta fram till samlingen. Man brukar inom området tjänstedesign tala om att användarna ska känna igen verksamheten och tjänsterna oavsett vilken miljö man befinner sig i; den digitala eller den fysiska.

Redskap för att få fler att använda samlingen är **beskrivningar, katalogisering och digitalisering**. Om samlingarna beskrivs och länkas ihop så att sammanhanget kring stiftsbibliotekets olika samlingar blir tydligare blir det lättare att sprida kunskapen till relevanta målgrupper, exempelvis till lärosätenas bibliotek.

Beskrivning, katalogisering och digitalisering gör att den nationella rollen stärks men hjälper också den lokala och den ursprungliga forskande. Det blir lättare att söka i materialet. Ökad användning gör att samlingen kan ses som en resurs som marknadsför resten av biblioteket, inte som en resurskrävande börda.

Genom **nätverksarbete** kan kompetens utvecklas och erfarenheter utbytas. I ett nätverk kan stiftsbiblioteken knyta till sig kompetens och kunskap som huvudmannen inte har tillgång till men som finns hos bibliotek med liknande samlingar och på nationalbiblioteket. I ett nätverk kan stiftsbiblioteken tillsammans använda metoder som lärande uppföljning, tjänstedesign och best practice för att tillsammans hitta långsiktigt hållbara modeller för sitt arbete.

Kan stiftsbiblioteken välja väg?

Stiftsbibliotekets problem eller möjlighet är att samlingen är historisk men placerad i en samtidsorienterad miljö. Folkbibliotekets uppgift är att förnya sina samlingar, inte att i första hand bevara och tillgängliggöra ett historiskt material. Folkbiblioteket vänder sig till en bred allmänhet medan stiftsbibliotekets samlingar egentligen väntar på specifika forskare. Jag gissar att det är svårt för en biblioteksledning att motivera en stor tidsåtgång till internationell forskning för den kommunala huvudmannen som framför allt vill ha fler utlån av böcker och fler besökare i lokalerna.

Assarsson Rizzi menar att det kanske skulle kunna gå att dra en gräns mellan värdefulla tryckta boksamlingar som behöver förvaltas med stor kunnighet å ena sidan och levande modern biblioteksservice som kräver annan kompetens å den andra. Jag menar att det valet inte är möjligt för ett stiftsbibliotek med den konstruktion vi har idag med kommunal

huvudman. Ett stiftsbibliotek kan inte heller välja mellan forskning och förmedlingsverksamhet på det sätt som Magdalena Gram uttrycker när det gäller specialbiblioteken. Båda delarna måste utföras och kompetensen för båda delarna måste finnas i organisationen. De stödjande strukturerna kan uttrycka huvudmannens och biblioteksledningens vilja när det gäller hur dessa två delar ska arbeta tillsammans och hur resurserna ska fördelas.

Är då kommunen den bästa huvudmannen med tanke på samlingarnas beskaffenhet, den kompetens som krävs och forskningens behov? Syftet med den här kartläggningen är inte att analysera huvudmannskapet men det är svårt att helt bortse från frågan i och med att huvudmannskapet växlat och haft stor påverkan på stiftsbibliotekets verksamhet. Frågan kring huvudmannskapet har också kommit fram både i intervjuer och i gruppdiskussioner under arbetet med kartläggningen.

Jag tror att man istället för att ifrågasätta den nuvarande huvudmannen ska fundera på vad alternativet är. Det ligger nära till hands att tänka att de lärosäten som finns på samma ort eller i samma region som stiftsbiblioteken skulle kunna vara alternativa huvudmän. Då bör man ta i beaktande att inriktningen för universitets- och högskolebiblioteken de senaste femton åren både resurs- och kompetensmässigt varit att tillgodose studenternas och forskarnas behov av databaser, elektroniska resurser och e-böcker snarare än att bevara äldre material.

Ytterligare en alternativ huvudman är förstås Kungl. biblioteket. Vilka konsekvenser skulle det få? I intervjuerna framkommer att man inte ser det som något alternativ att, som någon säger "skicka böckerna till Stockholm". Det råder stor samstämmighet kring att den lokala och kulturhistoriskt viktiga kontexten inte får gå förlorad.

I flera av de tidigare nämnda nationella planerna föreslås att KB ska vara ett kontrollerande organ när det gäller frågor kring äldre samlingar och under en period var KB tillsynsmyndighet för just stiftsbiblioteken. Jag menar att en sådan lösning varken är tidsenlig eller funktionell för de fem aktiva stiftsbibliotek som ingår i den här kartläggningen. Alla fem arbetar idag utifrån moderna kunskaper om såväl bevarande som säkerhet och tillgänglighet. Det är inte kontroll som behövs, snarare någon typ av lärande uppföljning så att fler förstår vikten av det som stiftsbiblioteken gör.

Efter att ha tagit del av samtal, intervjuer och dokumentation av stiftsbibliotekens verksamhet menar jag sammanfattningsvis att varken kontroll, flyttning eller annan huvudman är aktuella frågeställningar. Stiftsbiblioteken behöver istället, som jag uppfattar det, bli bättre kända både som grupp och som enskilda samlingar såväl nationellt som regionalt och lokalt. Jag tror att nyckelorden idag är dialog, nätverksarbete och lärande uppföljning.

Lokala och nationella lösningar

Att utveckla den stödjande strukturen och göra uppföljningar är som jag uppfattar det en sak som den nuvarande huvudmannen och biblioteksledningarna arbetar med kontinuerligt tillsammans med ansvariga för stiftsbiblioteken. Likaså uppfattar jag att arbete pågår på flera håll med att hitta medel och möjligheter för att manifestera stiftsbibliotekens samlingar i folkbibliotekens lokaler och på respektive folkbiblioteks webbsidor.

I Assarsson Rizzis kartläggning framhålls att tre nationella program är viktiga för de humanistiska specialbiblioteken: beskriva, katalogisera och digitalisera. Läget är helt det

samma för stiftsbibliotekens samlingar och av samma skäl: att göra dem mer tillgängliga för relevanta målgrupper.

Genom tiderna har många uttryckt önskan om en nationell plan för kartläggning av samlingar som tillsammans med KB:s egna utgör en nationell samling. Detta är fortfarande relevant. Att på ett enhetligt sätt beskriva samlingar ute i landet, t.ex. stiftsbibliotekens är en del i detta.

Stiftsbiblioteken har vuxit in i folkbibliotekens verksamhet och det har, som jag uppfattar det, på många sätt varit lyckosamt. Likaså är den lokala förankringen självklar och positiv för stiftsbiblioteken. Men stiftsbiblioteket behöver också en stark koppling till forskningen. Samlingarna, liksom de personer som jobbar med stiftsbibliotekets material i det dagliga arbetet, behöver vara en del i en nationell biblioteksverksamhet. Om de stödjande strukturerna är grunden för en god stiftsbiblioteksverksamhet på hemmaplan så tror jag att ett formaliserat nätverksarbete mellan stiftsbiblioteken och KB kan bli verktyget för det nationella arbetet.

5 Förslag för ökat samarbete mellan KB och stiftsbiblioteken

Med utgångspunkt i min analys vill jag föreslå följande punkter som en start för ett ökat samarbete mellan KB och stiftsbiblioteken.

Det nuvarande nätverket stärks och Roggebiblioteket blir navet

Inom KB:s organisation finns Roggebiblioteket som härbärgerar Strängnäs stiftsbibliotekssamling. Jag föreslår att det nuvarande nätverket mellan de fem aktiva stiftsbiblioteken utökas så att det inkluderar även Roggebiblioteket i Strängnäs. Tanken med detta förslag är att stiftsbiblioteken ska få en naturlig länk till KB och fortsättningsvis kunna ha en tätare dialog med KB.

Inom nätverket kan stiftsbiblioteken jobba vidare med aktuella frågor och samtidigt ha tillgång till den kunskap som finns på KB när det gäller bevarandefrågor, digitalisering, katalogisering etc.

Nätverket kan, förutom träffar med erfarenhetsutbyte, anordna lämplig kompetensutveckling med seminarier och workshops. Nätverket blir en naturlig koppling till KB och till nationella frågor med anknytning till stiftsbiblioteken.

Jag föreslår att enhetschefen på Roggebiblioteket blir sammankallade i detta nätverk.

Andra bibliotek med stifts- och läroverkssamlingar kan på sikt kopplas till nätverket om intresse finns.

En gemensam webbsida byggs upp

Kunskapen om stiftsbibliotekens samlingar behöver bli bättre. Det är en pedagogisk uppgift att beskriva vad stiftsbibliotekens samlingar är, var de finns och hur de hänger ihop. Genom att förmedla kunskap nationellt om stiftsbibliotekens samlingar kan studenter och forskare lättare hitta fram till materialet.

Jag uppfattar att KB har ett ansvar när det gäller att sprida kunskap om samlingar i landet som innehåller material som inte finns inom KB:s egna väggar men som är angeläget för olika typer av forskare. Jag föreslår därför att det på sikt bör finnas en gemensam webbsida för stiftsbiblioteken i anslutning till KB:s webb. Webbplatsen ska användas för beskrivningar av stiftsbibliotekens samlingar och gemensam dokumentation. Beskrivningarna av samlingarna kan göras utifrån en gemensam mall och bör finnas både på svenska och engelska.

Som en början föreslår jag att det från Rogges webbsida länkas till övriga fem stiftsbibliotek och att stiftsbiblioteken jobbar vidare inom det gemensamma nätverket med frågan.

KB har länge arbetat tillsammans med forskningsbiblioteken i landet och har ett väl fungerande nätverk tillsammans med dessa. Jag föreslår att detta nätverk används för att göra stiftsbibliotekens samlingar mer kända på lärosätena.

Biblioteksplaner och statistik

Ett av KB:s nya uppdrag är att tillsammans med länsbiblioteken följa upp hur de planer för biblioteksverksamheterna som kommuner och landsting antar i enlighet med bibliotekslagen

har utformats och hur de används. Jag föreslår att KB vid nästa insats inom detta uppdrag tittar på de planer som finns i de kommuner och regioner där stiftsbiblioteken verkar och kommenterar utformning och användning när det gäller stiftsbiblioteken.

KB har i uppdrag att samla in biblioteksstatistik. Jag föreslår att en speciell insats görs vid lämpligt tillfälle för att samla in statistik från stiftsbiblioteken.

Lärande uppföljning

Jag föreslår att stiftsbiblioteken jobbar vidare med de framgångsfaktorer som används i den här rapporten med bistånd från KB:s koordinator för specialbiblioteken inom nätverkets ram och med lärande uppföljning som metod.

6 Frågor som återstår

KB har i och med den här rapporten gjort två kartläggningar av specialbibliotek. De stora linjerna i Kerstin Assarsson Rizzis kartläggning av de humanistiska specialbiblioteken bekräftas i och med kartläggningen av stiftsbiblioteken.

Behovet av nationella lösningar när det gäller att beskriva och katalogisera samlingarna, att digitalisera och lagra digitalt material framstår som allt angelägnare för bibliotek med äldre samlingar. För dessa frågor finns ännu ingen tillfredställande lösning.

Äldre tryckt material och handskrifter finns idag på olika institutioner med olika huvudmän runtom i landet. Förutsättningarna för bevarande och tillgänglighet till detta material ser olika ut, det har flera utredningar och rapporter vittnat om. Försök till kartläggningar för att få en nationell överblick har gjorts men vi har ännu ingen komplett bild. Efter det att KB:s bevarandeseekretariat lades ner finns inte någon samlad kompetens nationellt tillgänglig för frågor kring bevarande och tillgängliggörande för den här typen av material.

Är det dags att KB som nationalbibliotek får i uppdrag att inrätta ett "Centrum för äldretryck"?

7 Avslutning

Stiftsbiblioteken är en viktig resurs i forskningens infrastruktur, men stiftsbiblioteken är också goda förebilder när det gäller att verka och balansera mellan flera olika uppdrag och roller.

KB behöver i större utsträckning ta del av den kunskap som finns på stiftsbiblioteken och samtidigt bidra till att stiftsbiblioteken finner sin plats i ett nationellt sammanhang. Min förhoppning är att denna kartläggning ska skapa förutsättningar för ett ökat samarbete mellan stiftsbiblioteken och KB. Jag tror att nyckelorden för detta samarbete är dialog, nätverksarbete och lärande uppföljning.

Källor

Telefonintervjuer, intervjuer vid personliga besök, gruppsamtal med följande personer:

Helena Aspernäs, Västerås stiftsbibliotek

Helena Backman, Skara stifts- och landsbibliotek

Håkan Bergcrantz, Kalmar stifts- och gymnasiebibliotek

Lillo-Ann Ericsson, Växjö stiftsbibliotek

Mathias von Wachenfeldt, Linköpings stiftsbibliotek

Övriga källor

Assarsson Rizzi, Kerstin, Humanistiska specialbibliotek: Rapport från en kartläggning av 31 bibliotek utanför högskolan. Kungl. biblioteket 2010, Dnr. 239-526-2010

Betänkande och förslag angående läroverks- och landsbibliotek. SOU 1924:7

Bibliotek 2011, Sveriges officiella biblioteksstatistik, folkbibliotek, forskningsbibliotek, specialbibliotek, sjukhusbibliotek. Kungl. biblioteket 2012, Cecilia Ranemo

Bibliotekens planer 2012, folk- och länsbibliotekens planer för verksamheterna. Kungl. biblioteket 2012, Cecilia Ranemo

Bibliotekslagen. SFS 1996:1596

Björdal Lars och Cullhed, Per, Nationell bevarandeplan för svenska bibliotek, en förstudie. Kungl. biblioteket 1998, Dnr 63-107-97

Brötegård, Mi och Karlsson, Clas. Äldre boksamlingar på kommunala bibliotek - resurs eller belastning? Borås: Bibliotekshögskolan, 2004. Magisteruppsats.

Deltagande bibliotekens webbsidor per 2012-11-07

Kalmar stifts- och gymnasiebibliotek:

<http://www.kalmar.se/t/page.aspx?id=56700>

Linköpings stiftsbibliotek:

<http://www.linkoping.se/sv/Kultur-fritid/Linkopings-stadsbibliotek/Lokalhistoria-och-aldre-samlingar/>

Skara stifts- och landsbibliotek:
<http://www.skara.se/toppmeny/segora/bibliotek/forskaravdelningen.4.38a7524b11f3719b32080004480.html>

Västerås stiftsbibliotek:
<http://www.bibliotek.vasteras.se/stiftsbiblioteket/stiftsbiblioteket.htm>

Växjö stiftsbibliotek:

<http://www.vaxjo.se/-/Vaxjo-bibliotek---startside/Sok-och-lana-om/Stiftsbiblioteket-i-Vaxjo/>

Förordning om fördelning av vissa statsbidrag till regional kulturverksamhet. SFS 2010:2012

Gram, Magdalena. Specialbiblioteken på slak och spänd lina. BBL, 2008:7

Holmlid, Stefan. "Design och designledning på vägen mot väldesignade myndigheter" Förvaltning och medborgarskap i förändring: Etablerad praxis och kritiska perspektiv. Lund 2010

KB – ett nav i kunskapssamhället. SOU 2003:129.

Kungliga bibliotekets plan för nationell biblioteksutveckling & samverkan.
Kungl. biblioteket 2012, Dnr 237 - KB 863-2012

Kåring Wagman, Anna, Det bokliga kulturarvet – till pappersinsamlingen? Svensk Biblioteksforening 2009

Letalick Rinaldi, Pia, Från inkunabler till datorskärm : En studie av digitalisering vid fem stiftsbibliotek. Borås: Bibliotekshögskolan 2012. Kandidatuppsats.

Lärande utvärdering genom följeforskning. red. Lennart Svensson, Lund 2009

Ottosson, Evelina. Blås bort dammet från de äldre boksamlingarna! : en studie om folkbiblioteks bevarande av bokligt kulturarv. Borås: Bibliotekshögskolan, 2009. Magisteruppsats.

Plan för utvidgat uppdrag inom biblioteksväsendet. Kungl. biblioteket, 2010, Barbro Thomas, Dnr 04-1121-2009

Thomas, Barbro, Icke föranlett någon åtgärd ... Ikoner, 2002:3

Thomas, Barbro, Översyn av Roggebiblioteket: På uppdrag av riksbibliotekarien. Kungl. biblioteket, 2007

Bilagor

BILAGA 1

Intervjufrågor till Christine Lindmark
stiftsbiblioteken 2012-04-04

a Beskrivning av bibliotekets samlingar och kompetens

- i. Dokumentation av bibliotekets samlingar
 1. Finns det statistik som beskriver samlingarnas omfattning, utlån, fjärrutlån, antal besök, digitalisering, besök, etc.?
 2. När gjordes senaste inventeringen av bibliotekets samlingar?
 3. Hur ser fördelningen ut när det gäller böcker respektive annat material?
 4. Har det gjorts någon uppskattning av hur stor andel av bibliotekets samlingar som är unikt material?
 5. Finns det någon dokumentation av bibliotekets samlingar? (T.ex. böcker, artiklar, webbsidor, uppsatser utredningar, etc.)
- ii. Katalogsituationen
 1. Hur är samlingarna katalogiserade?
 2. Hur stor del av samlingarna finns registrerade i LIBRIS?
 3. Finns specialkataloger med material som inte finns i LIBRIS?
- iii. Service och tillgänglighet
 1. På vilka sätt är samlingarna tillgängliga? (Besök, webb, genom digitalisering etc.)
 2. Vilka öppettider har biblioteket? Hur många timmar per vecka?
 3. Vilken typ av referensfrågor ställs? Ge exempel
 4. Vilka kanaler används för referensfrågor? Besök, e-post, telefon etc.?
 5. Vilka möjligheter finns att ta emot forskare?
 6. Vilken typ av handledning och undervisning ger bibliotekets personal?
- iv. Biblioteket som miljö
 1. Vilken typ av miljö erbjuder biblioteket? (Mötesplats, studieplats, historiskt sammanhang, etc.)
 2. Vilka konsekvenser skulle en flyttning eller splittring av bibliotekets samlingar få?
- v. Användare och målgrupper
 1. Vem använder samlingen?
 2. Hur används samlingen?
 3. Finns det användare av samlingarna vars (forsknings-) uppdrag är beroende av samlingarna? På vilket sätt är man beroende?
 4. Finns det aktuella forskningsprojekt med anknytning till samlingen? Ge exempel
 5. Arbetar biblioteket med någon typ av publicering? Utställningsverksamhet? Programverksamhet?

6. Finns det någon aktuell användarundersökning?
- vi. Kompetens och nätverk
 1. Hur många personer jobbar med bibliotekets samlingar? Antal årsverken?
 2. Vilken utbildning har personalen?
 3. Vilka kompetenser krävs för att kunna tillgängliggöra samlingen och svara på frågor om samlingen?
 4. Biblioteket i kombination med annan verksamhet (arkiv, folkbibliotek, museum etc.) – hur förhåller sig kompetenserna till varandra?
 5. Vilka nätverk och samarbetspartners har biblioteket idag?
 - b. Huvudmannens roll
 - i. Vilket ansvar tar den nuvarande huvudmannen för bibliotekets samlingar och kompetens när det gäller:
 1. Bevarande
 2. Säkerhet
 3. Digitalisering
 4. Teknikutveckling
 5. Kompetensutveckling
 6. Annan utveckling
 - ii. Organisatoriska och ekonomiska förutsättningar
 1. Vilken plats har biblioteket i organisationen?
 2. Finns biblioteket representerat på ledningsnivå?
 3. Vilka mål har huvudmannen ställt upp för verksamheten på biblioteket?
 4. Vilka ekonomiska förutsättningar har biblioteket
 5. Hur stor andel av moderorganisationens budget går till biblioteket?
 - c. Aktuella problemområden
 - d. Aktuella framgångsfaktorer
 - e. Bibliotekets roll i ett nationellt / internationellt sammanhang
 - i. Vad kan bibliotekets samlingar och kompetens tillföra en "nationell samling"?
 - ii. Vilken roll har bibliotekets samlingar och kompetens i forskningens infrastruktur?
 - iii. Vilken roll har bibliotekets samlingar och kompetens när det gäller kulturarv?

Månad:	Ärende (sammanfattat):	Dig. kopia:	Speciell åtgärd:	Personkategori:	Ev. lärosäte el. likn.:	Ev. Ort/region:	Land:
nov.	Handskrifter ur personarkiv	x		privatperson			Sverige
	Kopia av 1800-talstryck	x		bibliotekarie	Habo bibl.	Habo	Sverige
	Fastebrev 1572 - ej i Skara			privatperson		Hagfors	Sverige
dec.	Fråga om nummerplåtar i Skaraborg		liten utredning	projektanställd	Yxnerums hemb.-fören.	Yxnerum	Sverige
	Noter på pergamentfragment			forskare	Stockholms univ.	Stockholm	Sverige
	Illuminerade pergamentfragment			forskare	Uppsala univ.	Uppsala	Sverige
jan.	Beställning och framtagning matematik 1600-tal		inventering	forskare	Uppsala univ.	Uppsala	Sverige
	1600-talsmaterial till amerikanskt släktforskn. TV	x	transkrib., översättn.	tvproducent	PBS Fining your roots		USA
	Handskrifter ur personarkiv	x		forskare		Stockholm	Sverige
	Fråga om 1800-talstidskrift - ej i Skara			bibliotekarie	Umeå universitetsbibl.	Umeå	Sverige
	Kopia av 1800-talstryck	x		bibliotekarie	Trollhättans bibl.	Trollhättan	Sverige
	Koll. av Skarabreviarier inför tryckning (även UUB)		kollationering			Västergötland	Sverige
	Reportage kring musiksamlingen		lite kringarbete	journalist	Skaraborgsbygden	Västergötland	Sverige
febr.	Artikelkopior 1800-talet			bibliotekarie	Chalmers bibl.	Göteborg	Sverige
	Musikhandskrift	x		forskare		Bryssel	Belgien
	Kopia av 1800-talstryck	x		bibliotekarie	Uppsala universitet, inst.	Uppsala	Sverige
mars	Artikelkopior 1800-tal	x		bibliotekarie		Västergötland	Sverige
	Musikhandskrift + följdfrågor	x		forskare	Univ. Milano	Milano	Italien
	Foton av vattenstämplar på protrait		fotografering	egen företagare		Västergötland	Sverige
	Kopior ur personarkiv	x		privatperson			Sverige
	Kopior ur personarkiv	x		privatperson		Stenungsund	Sverige

april	Porträttbeställning	x		forskare	Malmö högskola	Malmö	Sverige
	Forshem (mycket och besvärligt)	x		privatperson		Västergötland	Sverige
	Musikhandskrift	x		forskare			Frankrike
	Handskrivna 1600-talstexter		fotogr., transkrib.	student	Lunds univ.	Lund	Sverige
	Musikhandskrift	x		forskare			Storbritannien
maj	1600-talshandlingar ur personarkiv	x		privatperson			Sverige
	Musikhandskrift	x		forskare			Belgien
	Musikhandskrift	x		forskare			Storbritannien
	1600-talstryck	x		forskare	Univ. St Petersburg	St Petersburg	Ryssland
	Musikhandskrifter samt följdfrågor	x		forskare			Österrike
	Fråga om handlingar ur personarkiv			privatperson		Norrland	Sverige
juni	Ang. 1300-talshandskrifter - ej i Skara		inventering	forskare			Finland
	Frågor om bokillustrationer 1600-talet		inventering	forskare	Högskolan i Skövde	Skövde	Sverige
	Bokomslag kring 1600-talshandskrift		inventering	forskare	Stockholms univ.	Stockholm	Sverige
juli	Studentuppsats - frågor kring källmaterial		fotografering	student	Lunds univ.	Lund	Sverige
	Fråga om bibelupplaga			?	Högskolan i Borås	Borås	Sverige
	Fråga om porträtt och provenienser		inventering	forskare	Montclair State Univ.	Montclair	USA
	Fråga om säkerhetsrekommendationer för böcker			projektledare	Skara stift	Skara	Sverige
	Greifswalddissertationer	x		privatperson		Skara	Sverige
aug.	Besök musikforskare		viss handledning	forskare	Univ. Novosibirsk	Novosibirsk	Ryssland
	Frågor kring Jacobowsky			bibliotekarie	Uppsala universitetsbibl.	Uppsala	Sverige
	Musikhandskrift	x		forskare	Univ. Milano	Milano	Italien
	Musikhandskrift	x		privatperson			Sverige
	Fråga om exlibris + 1500-talsbokband		fotografering	bokhistoriker	Univ.	Texas	USA

	Inskanning av större notarkiv för publicering	x		?	Spelmansförbund		Sverige/Norge
	Frågor och framtagning av material kring Valle			forskare	Uppsala univ. Uppsala	Uppsala	Sverige
	Ang. katekes 1500-talet		inventering	bibliotekarie	universitetsbibl.	Uppsala	Sverige
	Nothandskrifter samt upphovsrätt	x		forskare	Univ. Warszawa	Warszawa	Polen
sept.	Kopior fågelplanscher ur 1600-talsverk	x		forskare	Lunds univ.	Lund	Sverige
	Fråga hur ordna lokalhistoriskt bibl. digitalt		sammanställa i text	privatperson	Lokal hembygdsförbund	Västergötland	Sverige
	Ang. juridiska verk 1700-tal - ej i Skara		inventering	bibliotekarie	Högskolan i Skövde	Skövde	Sverige
	Fråga om 1500-talsbokband samt provenienser m.m.		större inventering	bibliotekarie/forskare	Kungl. biblioteket	Stockholm	Sverige
	Musikhandskrifter 1600-tal samt följdfrågor	x		forskare	Univ. California		USA
	Fråga om svenska psalmbokutgåvor 15-1600-tal		inventering	?	Skara stift	Skara	Sverige
	Utställning Kulturarvsdagen		förarbete				
	Forskarbesök		visning, viss handl.	forskare	Göteborgs universitet	Göteborg	Sverige
	Utställning x 2 kring biskopsskiftet		förarbete, bevarande				
okt.	Fråga om utredning kring Pehr Thams bokaukt.		viss undersökning	bibliotekarie	Kungl. biblioteket	Stockholm	Sverige
	Handskrifter ur personarkiv	x	viss undersökning	privatperson			Finland
	Musikhandskrift	x		forskare		Uppsala	Sverige
	Handskrifter ur personarkiv	x		privatperson		Västergötland	Sverige
	Musikhandskrift	x		egen företagare		Uppsala	Sverige
	Musikhandskrift	x		annan egen företagare		Norrland	Sverige
	Visning			grupp (forskare)	Göteborgs universitet	Göteborg	Sverige
	Visning			grupp (forskare)	Högskolan i Skövde	Skövde	Sverige

